

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра психології

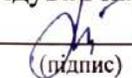
На правах рукопису

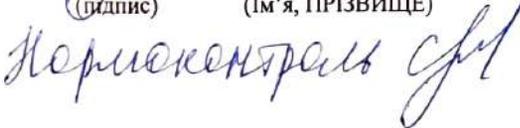
БУРХАН-КРУТОУС Л.А.

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ПЕРЕЖИВАННЯ РЕВНОЩІВ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ

Спеціальність: 053 «Психологія»
(код) (назва спеціальності)
Освітня програма Психологія
(назва)
Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:
Пріснякова Л.М.,
канд..психол.наук,доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ
Протокол засідання кафедри психології
№ 10 від 15.01.24
Завідувач кафедри психології
 Людмила ПРИСНЯКОВА
(підпис) (Ім'я, ПРИЗВИЩЕ)

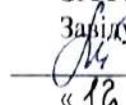
Дніпро, 2024__

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра психології
Освітній ступінь магістр
Спеціальність 053 «Психологія»
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри психології

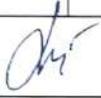
 Людмила ПРИСНЯКОВА
« 12 » 02 2024 року

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
БУРХАН –КРУТОУС Л.А.**

1. Тема роботи: «Індивідуально-психологічні особливості переживання ревнощів студентською молоддю».
2. Науковий керівник роботи: Пріснякова Л.М., канд..психол.наук,доцент
Затверджені наказом вищого навчального закладу від « » 20__ року №
3. Строк подання роботи на кафедру: 12.02.24
4. Мета кваліфікаційної роботи: розкриття сутності ревнощів, її видів та особливостей прояву в залежності від індивідуально-психологічних особливостей молоді.
5. Завдання кваліфікаційної роботи
 - вивчити психологічну літературу з проблеми ревнощів;
 - розглянути види та особливості прояву реакцій ревнощів;
 - проаналізувати особливості чоловічих, жіночих та дитячих ревнощів;
 - дослідити індивідуально-психологічні особливості переживання ревнощів студентською молоддю в молодому віці та в залежності від статі.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Вступ	ЖОВТЕНЬ	виконано
2.	I Розділ	ЛИСТОПАД	виконано
3.	II Розділ	ГРУДЕНЬ	виконано
4.	Робота в цілому	ЛЮТИЙ	виконано

Науковий керівник _____

ПРІСНЯКОВА Л.М.

Здобувач вищої освіти _____

БУРХАН-КРУТОУС Л.А.

Дата видачі завдання 16 . 09 . 2024__ р.

АНОТАЦІЯ

Бурхан Індивідуально-психологічні особливості переживання ревнощів студентською молоддю / Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 053 Психологія (освітньо-професійна програма «Психологія»). ВНПЗ ДГУ, Дніпро, 2024 __.

Зміст анотації

Ревнощі, незважаючи на безсумнівну значимість, цього почуття в реальному, повсякденному житті людини, а також на очевидний інтерес літератури і мистецтва до цієї теми, знаходиться в числі периферійних, недостатньо розроблених проблем. Між тим, цілісний розгляд цього феномена як одного з найбільш характерних онтологічних проявів природи людини дозволяє описати простір моральних відносин у суспільстві та особливості індивідуальної моралі в більш повному і коректному вигляді.

Таким чином, актуальність звернення до аналізу феномена ревнощів визначається, перш за все, її загальнолюдським і культурно-універсальним характером, що обумовлює можливість цілісного розуміння багатогранної і суперечливої природи людини.

Об'єктом дослідження є ревнощі, як психологічний феномен.

Предметом є дослідження індивідуально-психологічних особливостей переживання ревнощів студентською молоддю.

Гіпотеза: є припущення, що вікові, гендерні, індивідуально-психологічні особливості особистості, впливають на переживання ревнощів та їх прояви.

Метою роботи є розкриття сутності ревнощів, її видів та особливостей прояву в залежності від індивідуально-психологічних особливостей молоді.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що виділена структура (фізіологічна, статева (гендерна), емоційно-вольова,

характерологічна, ціннісна). Результати нашого дослідження можуть бути використані як базові елементи досліджень в сфері психології, соціології.

Структура роботи – випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

ABSTRACT

Burhan Individual and psychological features of the experience of jealousy among student youth / Qualification work for obtaining an educational degree "master" in the specialty 053 Psychology (educational and professional program "Psychology". VNPZ DSU, Dnipro, 2024___.

Abstract content

Jealousy, despite the undoubted significance of this feeling in the real, everyday life of a person, as well as the obvious interest of literature and art in this topic, is among the peripheral, insufficiently developed problems. Meanwhile, a holistic consideration of this phenomenon as one of the most characteristic ontological manifestations of human nature makes it possible to describe the scope of moral relations in society and the characteristics of individual morality in a more complete and correct form.

Thus, the relevance of addressing the analysis of the phenomenon of jealousy is determined, first of all, by its universal and culturally universal nature, which makes it possible to holistically understand the multifaceted and contradictory nature of man.

Study subject is is jealousy as a psychological phenomenon.

Study object is a study of the individual and psychological features of experiencing jealousy among student youth.

Hypothesis: the assumption that age, gender, individual psychological characteristics of a person affect the experience of jealousy and their manifestations.

Study purpose is to reveal the essence of jealousy, its types and features of manifestation, depending on the individual psychological characteristics of young people.

The scientific novelty of the results obtained lies in the fact that the structure (physiological, sexual (gender), emotional-volitional, characterological, value) is singled out. The results of our study can be used as basic elements of research in the field of psychology and sociology.

Work structure - the final qualifying work consists of an introduction, two sections, conclusions, a list of used literature and appendices.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕВНОЩІВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПРОЯВУ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	12
1.1 Поняття і соціальна сутність ревнощів.....	12
1.2 Види та особливості прояву реакцій ревнощів.....	21
1.3 Чоловічі, жіночі та дитячі ревнощі.....	35
Висновки до Розділу I.....	55
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕЖИВАННЯ РЕВНОЩІВ.....	59
3.1 Методи та методики дослідження.....	59
3.2 Організація дослідження.....	65
3.3 Аналіз та інтерпретація отриманих даних.....	68
Висновки до Розділу II.....	92
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Природа і сутність людини розкриваються не тільки в творчому і творчому характері його діяльності, абстрактному мисленні або здатності безкорисливо любити іншого. У не меншій мірі людина схильна до почуттів і афектів, які мають деструктивний, руйнівний і навіть саморуйнівний характер: заздрість, ревності, мстивість, честолюбство і т.д. При цьому між чеснотами і цінностями, з одного боку, і пороками і провинами - з іншого не є строго визначених, раз і назавжди встановлених етичних меж. Часто вони так тісно переплітаються один з одним, що відокремити гордість від марнославства або любов від ревностей не представляється можливим.

Сучасна етика концентрує свою увагу, як правило, на позитивних моральних поняттях: свободі, справедливості, відповідальності, милосердя. Проблема конкретних проявів морального зла, за рідкісним винятком, залишається поза фокусом досліджень або ж описується як щось незначне, вторинне по відношенню до моральної норми, представляючи тим самим однобічно-ідеалізований, часто відірваний від реальності образ людини та її вчинків.

Ревності, незважаючи на безсумнівну значимість, цього почуття в реальному, повсякденному житті людини, а також на очевидний інтерес літератури і мистецтва до цієї теми, знаходиться в числі периферійних, недостатньо розроблених проблем. Між тим, цілісний розгляд цього феномена як одного з найбільш характерних онтологічних проявів природи людини дозволяє описати простір моральних відносин у суспільстві та особливості індивідуальної моралі в більш повному і коректному вигляді.

Таким чином, актуальність звернення до аналізу феномена ревностей визначається, перш за все, її загальнолюдським і культурно-універсальним характером, що обумовлює можливість цілісного розуміння багатогранної і суперечливої природи людини.

Основоположні уявлення про ревності формуються вже в період античності. Сократ вбачає в ревностях складне й суперечливе душевне почуття, «суміш страждання і задоволення». На цю неустралиму двоїстість, амбівалентність ревностей, її генетичний зв'язок як зі злом, так і з благом надалі вказували також Платон і Арістотель. Інша традиція представлена в стоїків (Зенона Кітійського, Епіктета), оголошуючи пристрасті безрозсудними, ірраціональними поривами, а байдужість - моральним ідеалом. В періоди середньовіччя і Відродження домінуючий розвиток отримує перша традиція, і ревності розглядаються здебільшого як амбівалентне явище. У Августина Блаженного, Фоми Аквінського і далі - у Дж. Бруно, Еразма Роттердамського, М. Монтеня та ін. ревності описуються, перш за все, в її тісному зв'язку з любов'ю (зрозумілою в найбільш широкому сенсі), а пороком оголошується не стільки самі ревності, скільки її надлишок.

Основною тенденцією цього етапу є переважне трактування ревностей як асоціального, ірраціонального афекту і заклик до обмеження або придушення останньої за допомогою розуму.

Особливий інтерес до ревностей відчували представники західноєвропейського ірраціоналізму XIX-XX ст. Перш за все А. Шопенгауер, досліджував її у зв'язку з метафізикою статевої любові і Ф. Ніцше, який вписав ревності в більш широкий контекст такого складного соціально-психологічного явища моралі як *ressentiment*; останній також був детально розглянутий у філософії М. Шелера. Психологічні механізми виникнення ревностей досліджувалися у філософії психоаналізу З. Фрейдом, К.Г. Юнгом, Е. Фроммом та ін. Екзистенційні характеристики цього почуття осмислені К'єркегором, Ж.-П. Сартром, А. Камю, Х. Ортега-і-Гассетом, К. Ясперсом.

Окремі спостереження з приводу ревностей зустрічаються також у Дж. Ролза, Вл. Татаркевич, В. Франкла, а також у А. Маслоу, К. Роджерса та ін.

Зарубіжні дослідження ревностей у Г. Клентона, К. Крістьянсона, А. Пайнз та ін. також мають в основному психологічну та культурно-антропологічну орієнтацію.

Об'єктом дослідження є ревнощі, як психологічний феномен.

Предметом є дослідження індивідуально-психологічних особливостей переживання ревнощів студентською молоддю.

Гіпотеза: є припущення, що вікові, гендерні, індивідуально-психологічні особливості особистості, впливають на переживання ревнощів та їх прояви.

Метою дипломної роботи є розкриття сутності ревнощів, її видів та особливостей прояву в залежності від індивідуально-психологічних особливостей молоді.

Мета передбачає вирішення наступних завдань:

1. Вивчити психологічну літературу з проблеми ревнощів;
2. Розглянути види та особливості прояву реакцій ревнощів;
3. Проаналізувати особливості чоловічих, жіночих та дитячих ревнощів;
4. Дослідити індивідуально-психологічні особливості переживання ревнощів студентською молоддю в молодому віці та в залежності від статі.

Нами були використані такі **методи та методики:**

- 1) Теоретичний метод;
- 2) Математико-статичний метод – метод середніх оцінок;
- 3) Емпіричний метод –
 - а) «Побудова особистісного профілю (16 - факторний опитувальник)»,
 - б) «П'ятифакторний особистісний опитувальник МакКрае – Коста»,
 - в) Методика діагностики самооцінки Ч.Д. Спілбергера, Л. Ханіна (оцінка ситуаційної та особистісної тривожності).
 - г) Тест «На виявлення рівня самооцінки»,
 - д) Тест «Наскільки Ви ревниві?»»,
 - е) Тест «Чи ревниві Ви?»»,

Методологічна основа дослідження: Концепція І.П. Павлова про типи вищої нервової діяльності, психодинамічний підхід З. Фрейда та А. Адлера, підходи В.С. Мерлін вважав темперамент особливим психодинамічним

рівнем у структурі індивідуальності, теорія Б.М. Теплова про властивості темпераменту і концепція базисних властивостей особистості Г.Ю. Айзенк. Теорію визначення онтологічного статусу феномену ревнощів А.І. Пантеліди.

Наукова новизна і значимість отриманих результатів.

Поглиблення концепції переживання та прояву ревнощів у партнерських стосунках між жінкою та чоловіком отримала подальший розвиток концепція феномену ревнощів.

Практична значимість отриманих результатів.

Результати кваліфікаційної роботи можуть бути використані в практичній діяльності психолога, як емпіричні дані для подальшої розробки питання.

Структура та обсяг магістерської кваліфікаційної роботи.

Дипломна робота має таку структуру: вступ, у якому визначається коло питань, що потребують наукового дослідження, задається напрямок дослідження дипломної роботи; загальна характеристика дослідження, яка включає оцінку сучасного стану досліджуваної проблеми у вітчизняній та зарубіжній науці, основи та вихідні дані для розробки обраної теми; основна частина (теоретичні та емпіричні розділи), зміст якої присвячений постановці досліджуваної проблеми, визначенню її місця в обраній галузі науки чи практики.

Особистий внесок здобувача: Бурхан-Крутоус Л.А. ЕМПАТІЯ ЯК СКЛАДОВА ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУА -43 Актуальні проблеми юриспруденції та психології: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 15 грудня 2023 р.). Дніпро: ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕВНОЩІВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПРОЯВУ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Поняття і соціальна сутність ревнощів

Почуття ревнощів є досить багатоликим проявом у системі внутрішнього стану людини. Здавна воно було предметом дослідження багатьох вчених. Аналіз ревнощів проводився в руслі двох концептуальних напрямів.

Прихильники одного з них розглядали дане явище як порок або, принаймні, як безперечний моральний недолік. В основі ревнощів вбачали гордість, марнославство, самолюбство, підозрілість, недовіру, помисливість - все, що завгодно, але тільки не яку-небудь моральну перевагу. Еротичні ревнощі визнавалися шкідливою для любові і чуждою її сутності.

Наприклад, Б. Спіноза надавав аналізуючому явищу негативний відтінок, підкреслюючи його егоїстичний характер і відзначаючи, що «ревнощі є турбота про те, щоб одному насолоджуватися досягнутим і утримати його». Негативну оцінку отримують в очах Б. Спінози і еротичні ревнощі, що розглядаються як «затмарення свідомості», як «ненависть до улюбленого предмета і заздрість до іншого, що користується любов'ю першого». Любов, каже він, прагне до взаємності. «Всяке применшення і всякий збиток, випробувані нами в цьому відношенні, заподіюють найсильнішу скорботу Якщо улюблена істота любить кого-небудь іншого більш, ніж нас, то відчуваємо себе безмежно нещасними. Причина нашого нещастя є предмет нашої ненависті; отже, ми будемо ненавидіти коханого, тому що він позбавляє нас своєї взаємності, і заздрити тому, хто користується цією взаємністю. Так виникає любов, яка одночасно ненавидить і заздрить, - ревнощі ».

Негоже ревності і в очах австрійського вченого О.Вейнінгера, який бачить сутність розглянутого феномена в присвоєнні влади над волею ближнього: «Так як у коханні справжнє « я » люблячого переміщається в його кохану, людина ... завжди і скрізь усвідомлює за собою право на своє «я», то й ревності стають для нас цілком зрозумілою з точки зору розвиненою тут теорії».

До негативних явищ відносив ревності і Р. Декарт, визначаючи їх як « вид страху, пов'язаний з бажання зберегти за собою володіння яким - небудь благом» і поєднуючи це відчуття не стільки з силою доказів, які переконують в тому, що це благо можна втратити, скільки з підозрою і недовірою.

Проте існувало і інший напрям в аналізі ревностей, прихильники якого намагалися зняти з ревностей тяжіє над нею момент засудження, підкреслюючи неприпустимість змішування її з неналежним формами прояву цього почуття.

Наприклад, П.Флоренський зазначав, що «ревності є сама любов, але у своєму « інобуття », ... ревності є необхідна умова і неодмінний бік любові, - але звернена до скорботи, так що бажачий знищити ревності знищив би і любов». Поділяючи в цілому погляди Р.Декарта на психологічну структуру аналізованого явища і відзначаючи, що воно «складається зі страху втратити благо і з прагнень утримати його», П.А.Флоренський дає принципово іншу оцінку ревностей, стверджуючи: «... ослаблення ревностей - худе ознаку, обумовлене або охолодженням духовним, або самотійністю і гордістю».

За М. Фрідманом, ревності є «почуття чи афект, що виявляється при змаганні або тільки при непрямій участі будь-якої особи в діяльності, пов'язаної з сильними переживаннями; вона виявляється у вигляді болісного роздратування, до якого приєднується бажання відтіснити суперника ». Автор вважає, що це почуття «саме по собі не являє собою нічого ненормального, більше того, воно навіть природно і в тій чи іншій формі спостерігається у кожної людини». А, наприклад, у спорті, у науці «ревності можуть бути корисними, так як вони розвивають старанність до занять», і

«навіть держава цілком свідомо використовує ревності, розподіляючи серед своїх громадян « відзнаки », ордени і титули.

Сучасні дефініції даного явища також дуже різноманітні. У «Словнику російської мови» С. І. Ожегова ревності трактуються як «болісний сумнів в вірності, любові, повної відданості». Ці уявлення поділяє і Д. А. Шестаков. Однак, характеризуючи ревності як сумнів у вірності, автор вважає, що очевидна зрада викликає не ревності, а «прагнення припинити відносини, позбавитися від особи, поведінка якого виявилось несумісним з поданням партнера».

Н.П.Галаганова визначає ревності як «неприємне, болісне, деколи тривале і невідступне переживання, що уособлює не тільки гнітюче відчуття суб'єктом неясності його взаємин з об'єктом реальності, але і страх втрати будь-якого блага ». Недолік цієї дефініції бачиться в тому, що в ній не знайшов відображення вольовий компонент, сутнісно значимий для ревностей. Почуття ревностей завжди пов'язане з прагненням людини до безроздільного володіння будь-якою цінністю, з бажанням відтінити суперника.

Етимологічний аналіз слова «ревності» також підтверджує цей висновок. Термін «ревності» і його похідні «ревнувати», «ревнивий» через свою старослов'янську форму приводиться до того ж кореня, що й сімейство слів «завзяття», «рвати», «ревний». Як «мати ревності», так і «мати завзяття» за своїм корнем означає лише сума сили, потужності, стрімкості. Ось чому «ревнувати» нерідко вживається у значенні «з силою, з енергією прагнути до чого-небудь», «бути енергійним в чому-небудь», «мати гарячу старанність, прагнення».

Представляється, що досить повно соціальну сутність ревностей розкриває її визначення як побоювання втрати любові, дружби, прихильності чи іншого блага, сполученого з прагненням зберегти за собою володіння цим благом, утримати його.

Представляється, що нерідко негативну роль відіграють ревності і в суспільно-політичному житті. Вони призводять до того, що боротьба в політиці йде тільки на владу, за повалення опонента, а не яку-небудь ідею, програму, мету.

В області міжособистісних відносин прояв ревностей нерідко веде до конфлікту, а часом - до злочину. І в той же час придушення в собі цього почуття загрожує хворобливими станами (нервово-психічними зривами і т.п.), а іноді закінчується самогубством.

Але, з іншого боку, справедливими видаються і твердження, згідно з якими ревності, не сполучені з соціально небезпечними формами її прояву, виконує в області сімейних відносин функцію перешкоджання руйнування системи «родина». А на думку Н.Г.Юркевіча, нерідко ревності тонізують любов, вносять в неї той елемент здорового занепокоєння, яке підтримує достатню напругу емоцій.

Та й у ряді інших соціальних відносин ревності цінні і корисні, оскільки стимулюють людську активність, старанність у досягненні поставленої мети. Крім того, неминучим наслідком ревностей є конкурентна боротьба, змагання, які виступають джерелами розвитку суспільства.

У залежності від типу відносин, що складаються між людьми, можна відзначити три варіанти ревностей: 1) еротичні ревності - частіше за все пов'язані з відносинами між чоловіком і жінкою. Хоча вони можуть виникати і між гомосексуалістами, досягати високого ступеня інтенсивності. Цей вид ревностей породжується дійсної чи уявної зрадою коханої людини, 2) побутові ревності (батьківсько-сини (дочірня), споріднена, сусідське - приятельські) - актуалізована потреба в любові, увазі, визнанні, прихильності з боку родичів, друзів; 3) виробничі ревності - заздрість до успіхів колег, страх втрати авторитету, престижної посади, розташування начальника і т. п.

Наприклад, М.Фрідман вважав ревності інстинктом, які «штовхають безпосередньо до дії», «без роздумів і не умотивовано» викликає прагнення відтіснити суперника. Прагнення це «виникає саме по собі, без нашого

бажання». Інстинктивне походження аналізованого почуття, на думку автора, доводить існування у тварин. Найпростіші форми ревності за М. Фрідман, спостерігаються у ящірок, черепах, собак, корів і навіть у деяких представників класу птахів (зозуль, папуг, лелек і ін.) «Справжні ж ревності проявляється у тих стадних тварин, у яких існує полігамія, і де особливо сильний самець стоїть на чолі ... подібні відносини помічаються у мавп, ... оленів, домашньої курки і т.д. ... У що стоящого на чолі тваринного і всіх самок утворюється асоціація взаємного зв'язку. Будь-яке наближення іншого самця викликає в першому зараз же імпульс до захисту належної йому області ... Навряд чи можна припустити, що причиною такої поведінки є ненаситне прагнення до запліднення. Що заважає тварині надати іншій самцеві одну з самок? ... Ревності ».

Важко погодитися з трактуванням ревності як успадкованого від тварин інстинкту. Якщо вважати ревності біологічно обумовленим інстинктивним відчуттям, властивим усім людям, то як тоді пояснити такі факти, коли у деяких народів багатоженство схвалюється навіть жінками, або як пояснити звичай, поширений, наприклад, у народів Африки, згідно з яким дружина і дочки надаються гостям для нічного часу. Примушує задуматися і такий феномен: коханець (коханка) не відчуває великих ревностей до чоловіка (дружини), тоді як останній «згорає» від неї.

Представляється краще погляд тих учених, які у генезі ревностей відзначають значення не тільки інстинктивного суперництва, а й вплив соціальних факторів (моральної установки особистості, соціального середовища). Єдність біологічного і соціального в переживаннях ревностей підтверджується також існуванням «ретроспективних» ревностей (відповідно минулого улюбленого суб'єкта) і «передбачливою» ревностей (породженої фантазією ревнуючої особи і оберненою в майбутнє), коли формальність володіння статевим партнером в наявності, зрозуміла й очевидна.

Особливо відразливе враження справляє ревності - агресія. Вона є долею грубих, запальних, мстивих і вкрай невірноважених людей. А суть її

полягає у використанні силових методів для з'ясування відносин, вирішення конфліктних ситуацій. Причому агресія або на партнера, викритого або запідозреного в невірності (ревності - образа), або на суперника (ревності - конкуренція). Ревності - агресія найчастіше веде до скоєння злочинів.

Зустрічаються ревності, що є проявом деспотизму. Вони близькі до ревностей - агресії (а під час ці два типи ревностей гармонійно поєднуються), але відрізняються від неї тим, що ревнуючий не вдається безпосередньо до силових методів для вирішення конфліктної ситуації, а «катує» свого партнера нескінченними нотаціями, докорами, скандалами, періодично зчиняє йому принизливі допити до вимог доказів вірності, встановлює жорсткий контроль, вводить сувору звітність, затьмарюючи тим самим своєму обранцеві перебування вдома.

Можлива ціннісна реакція ревностей, яка може характеризуватися як зростанням, так і зниженням цінності обранця. Перший варіант, пов'язаний із зростанням цінності обранця, обумовлює дбайливе, уважне ставлення до партнера. При виникненні сумнівів в любові, прихильності, відданості людина не виснажує партнера докорами і стеженням, не починає «чорнити» його, а навпаки, намагається зрозуміти, усвідомити, що йому не вистачає - поваги, уваги, піклування; коригує свою поведінку, намагаючись стати краще за суперника, мобілізує всю свою привабливість, щоб подолати його переваги.

Другий варіант ціннісної реакції, пов'язаний зі зниженням значущості обранця, найбільш часто має місце, коли відсутня шанс зберегти колишні взаємини з коханою людиною. Заявляючи протест і розриваючи відносини, ревнуючий прагне переконати себе в тому, що його партнер не заслуговує, щоб його любили, щоб через нього страждали.

Існує також ревності - відплата, суть якої полягає в тому, що ревнуючий, відчуваючи душевний біль і страждання, веде себе так, щоб змусити легковажного партнера самого відчувати почуття ревностей, тобто діє за принципом: «Плати тією ж монетою».

У осіб астеничного складу, інтелектуалів можливі когнітивні реакції ревнощів. Вони виражаються в прагненні аналізувати факт зради, шукати її причину, шукати винного, вибудовувати прогноз ситуації, простежувати передісторію, тобто створити картину події.

Характеризуючи реакції ревнощів, хотілося б відзначити, що досить рідко в осіб, що зазнають почуття ревнощів, виникало прагнення до тривалих бесід з партнером на тему його зради. Це може бути пояснено, на думку Є.І.Терентьєва, дією механізму психологічного захисту, психологічного витіснення, обумовленого побоюваннями дізнатися дуже багато жахливих подробиць.

Видається абсолютно вірним існуюче в літературі думку про те, що ревнощі породжуються абсолютно певними рисами характеру людини, тобто в її генезі далеко не останню роль відіграють психофізіологічні особливості індивіда. Інакше як тоді пояснити той факт, що в деяких сім'ях подружжя миряться з повторними зрадами, не приймають або знецінюють інформацію про аморальну поведінку партнера, перетворює її таким чином, що у них зберігається позитивна установка на кохану людину. В інших же випадках, виявляється досить незначного приводу для рішучих дій і розриву відносин. На думку Н.А.Опрі, почуття ревнощів звичайно відчують особи, у характері яких зустрічаються такі якості, як образливість, вразливість, помисливість, вразливість, підвищена сугестивність, підозрілість, конфліктність, нестриманість, настороженість і інш.

Представляють інтерес і спостереження психолога Н. А. Волкової. Узагальнюючи практику сімейного консультування, вона також приходять до висновку про те, що реакції на зраду залежать від складу особистості ревнуючого. Вони спостерігаються найчастіше при наступних особистісних особливостях: 1) завищена або занижена самооцінка. Зрада завжди зачіпає почуття власної гідності особистості. При завищеній самооцінці спостерігається деспотичний варіант переживань ревнощів, при заниженій - особистість гостро переживає власну неповноцінність, 2) виражене

власницьке ставлення до речей, особам; 3) індивідуалістичний настрій у сфері міжособистісних відносин, при якому особистість не допускає ніяких компромісів в любовній житті; 4) убогість міжособистісних зв'язків, при якій партнера немає ким замінити; 5) сильна залежність від партнера в досягненні будь-яких життєво значущих цілей (кар'єра, матеріальна забезпеченість тощо) та інші.

Аналізуючи генезис ревнощів, необхідно відзначити ряд факторів, що виконують роль умов, що сприяють її виникненню.

Найбільш вагомими серед них є прояв зневаги у взаєминах і постійне вихваляння сторонніх осіб, а також тимчасова розлука. Полегшує виникнення почуття ревнощів сексуальна дисгармонія, незадоволеність інтимними відносинами. Також на зародження ревнощів впливає виховання людини в дусі недовіри до інших людей, навіювання йому того, що «всі чоловіки (жінки) однакові», а також життєвий досвід, власні враження від фактів невірності батьків, друзів, товаришів по службі.

Настороженість, що переростає в ревнощі, легко виникає на основі минулого репутації партнера. Інтимне минуле коханої людини небайдуже.

Наступний фактор - це вживання алкоголю, наркотиків. Як правило, у любителів спиртного ревнощі зустрічається частіше, причому вони характеризуються монотонністю, ваговитістю, нерідко агресивними діями. Алкоголь різко підвищує підозрілість, яка ускладнює відносини подружжя. Приходить момент, коли п'є людина помічає, що ставлення партнера до нього міняється. Думки про свою провину він не допускає, а починає пояснювати ситуацію тим, що партнер знайшов іншого. Крім того, вживання алкоголю і наркотиків розгальмовує потягу, знижує статеву потенцію, що в свою чергу також сприяє появі або посилення ревнивих уявлень.

Роблять вплив на генезу ревнощів і інші фактори, серед яких можна назвати тривалий емоційний і фізичне перенапруження у зв'язку зі службовими конфліктами, важкою роботою, порушення звичного стереотипу життя та ін. Але їх роль, як правило, незначна.

Резюмуючи соціально-психологічний аналіз ревнощів, можна констатувати:

1. Ревнощі, будучи досить багатоліким проявом в системі внутрішнього стану людини, являють собою побоювання втрати любові, дружби, прихильності чи іншого блага, поєднане з прагненням зберегти за собою володіння цим благом, утримати його.

2. Роль ревнощів у соціальних відносинах не може бути визначена однозначно. З одного боку, вона цінна і корисна, оскільки стимулює людську активність, старанність у досягненні поставленої мети. Але з іншого боку, ревнощі, виявляються зовні, можуть породжувати серйозні соціальні конфлікти і навіть призводити до скоєння злочинів.

3. Ревнощі не є лише біологічно обумовленим інстинктивним почуттям. На генезис даного явища впливають соціальні фактори (моральна установка особистості, характер міжособистісних відносин та ін.)

4. Приводом для виникнення ревнощів зазвичай є зрада або нерозділене кохання. Породжується аналізоване почуття абсолютно певними рисами характеру людини (образливість, помисливість, вразливість, підвищена сугестивність, підозрілість, конфліктність, нестриманість, настороженість і ін.) Роль умов, що сприяють виникненню ревнощів, грають різноманітні чинники, серед яких найбільш важливі: прояв зневаги у взаєминах, постійне вихваляння сторонніх осіб, тимчасова розлука, сексуальна дисгармонія, виховання в дусі недовіри до представників протилежної статі, власні враження від фактів невірності батьків, друзів, невтішні минула репутація партнера та ін. Різко підвищує підозрілість, ускладнюючи відносини партнерів, і систематичне вживання алкоголю, наркотиків.

5. Ревнощі характеризується досить складною психологічною структурою, включаючи в себе не тільки різноманітні емоційні реакції і стани, а й певні прояви в інтелектуальній і вольовій сферах.

6. Реакції ревнощів можуть бути короткочасні та тривалі, помірні й важкі, ціннісні, когнітивні, агресивні і деякі інші.

1.2. Види та особливості прояву реакцій ревнощів

Існують декілька видів ревнощів: тиранічні, від ущемлення, звернені та приватні (Лінчевський).

1) Тиранічні ревнощі:

Виникають у людей упертих, деспотичних, самовдоволених, дріб'язкових, емоційно холодних і відчужених. Такі люди схильні пред'являти навколишнім дуже високі вимоги, виконати які буває вкрай важко або зовсім неможливо. До того ж їх непомірні вимоги ні в кого не викликають співчуття, тому що душевні властивості цих осіб не мають у своєму розпорядженні до них інших людей, а навпаки, сприяють виникненню конфліктів, ускладнення відносин у родині. Проте люди з подібними рисами рідко бувають самокритичні. Вони не здатні зрозуміти, чому до них ставляться не так, як вони б цього хотіли. Думка про їх власної вини для них неприйнятна, і вони перекладають усю відповідальність за недостатню (з їхньої точки зору) увагу і повагу до себе на інших. Особливої праці для них це не становить: всі вони майстри помітити смітинку в чужому оці. І ось коли такий деспотичний суб'єкт зіштовхується з охолодженням сексуального партнера і намагається знайти цьому пояснення, він легко відшукує його: звичайно ж, всьому виною партнер, у якого виник сторонній інтерес, схильність до невірності.

Іноді особливості особистості, на яких ґрунтується тиранічні ревнощі, розвинені не настільки помітно. Вони з лишком перекриваються позитивними душевними якостями, що роблять людину цікавою і привабливою. І тим не менше навіть зародкових деспотичних властивостей може виявитися достатньо для того, щоб людина, особливо в інтимних відносинах, виявилася «жорстко запрограмованим», не здатним до гнучкості,

до компромісу. Такі люди намагаються «приладнати» до себе партнера, перевиховати його, прищепити йому свій образ думок і дій. Якщо партнер виявляється податливим, справа може дійти до повного його поневолення (іноді цілком добровільного). Якщо ж людина прагне зберегти свою самостійність, залишитися незалежним, то виникає конфлікт, який закінчується або розривом відносин, або придушенням і ламкою особистості чинив опір, або - коли спроби підпорядкувати партнера зазнають невдачі - розвитком тиранічної ревності, хоча і в пом'якшеному варіанті.

2) Ревності від ущемлення:

Є долю людей з тривожно-недовірливим характером, невпевнених у собі, легко впадають в смуток і розпач, що схильні перебільшувати неприємності і небезпеки.

У багатьох з них всі ці властивості супроводжуються дуже низькою самооцінкою. Вважаючи себе людьми слабкими, нецікавими, вони вважають, що не має права розраховувати на добре ставлення оточуючих. Вони готові до поганого, але в той же час переживають свою долю, обтяжуються нею. Вони не позбавлені прихованих надій на краще майбутнє і тому мають загострену потребу в любові та увазі. Разом з тим такі люди насторожено, напружено чекають підтвердження своїх побоювань. Найменші зміни чужого ставлення до них моментально уловлюються ними, часто-густо породжують далекосяжні і часто необгрунтовані висновки. Прозвучить в словах партнера трохи менше любові і турботи, здасться його погляд недостатньо ласкавим або ще як-то «недоотримає» така людина необхідного йому уваги, - і тут же виникають сумніви, підозри. До того ж невпевненість у собі, почуття власної неповноцінності примушують його бачити суперника в кожному зустрічному.

Є й такі представники цього типу, які не миряться з власним низьким уявленням про себе. Вони намагаються його спростувати, виробити в себе нові властивості, які виправили б або компенсували їхні недоліки. Часто вони домагаються того, що починають справляти враження людей самовпевнених,

рішучих, енергійних і навіть життєрадісних. Але результат цей значною мірою зовнішній. Приховано відчуючи фальш у своїй поведінці, особи з подібною штучно роздутою самооцінкою відчують потребу постійно переконуватися в тому, що оточення сприймає їх такими, якими їм хочеться здаватися, щоб самим повірити в свої достоїнства. Все це робить їх надзвичайно уважними і болісно чуйними до реакцій інших людей. Таким чином, їхнє становище в кінцевому рахунку мало відрізняється від становища людей зі стабільно низькою самооцінкою. Тих і інших об'єднує надмірна вразливість, підвищена чутливість до незначних конфліктів, нікчемним ускладнень внутрішньосімейних відносин.

Ревнощі від ущемлення - це найчастіше доля «маленької людини». Але тут можуть бути і винятки, так як самооцінка нерідко розходиться з оцінкою, яку дають людині інші люди. Для виникнення ж ревнощів від ущемлення істотна тільки суб'єктивна оцінка, тобто те, що людина сама про себе думає. Він може бути чарівно привабливим, розумним, цікавим співрозмовником, бездоганним сексуальним партнером і т. д., але якщо він при всіх цих якостях не впевнений у собі, цього може виявитися достатньо, щоб ревнощі пустила паростки в його душі. І навпаки - людина, неповноцінна в тому чи іншому відношенні, але він має життєрадісну вдачу, самовпевнений (внутрішньо, а не награно) або не усвідомлює свого недоліку, зазвичай буває далекий від ревнощів навіть тоді, коли є суттєві підстави для її виникнення.

Тиранічна ревнощі і ревнощі від ущемлення не вичерпують всіх різновидів цієї пристрасті. Тому на додаток до двох розглянутих виділяють ще два інших типи ревнощів: звернену і щеплену. Але базуються ці типи вже не на властивостях особистості ревнує, а на способі виникнення ревнощів. Інакше кажучи, якщо з допомогою перших двох типів можна бачити, чому, на якій основі з'являється ревнощі, то два додаткових типу більше показують, як саме утворюється ревнощі.

3) Звернені ревнощі:

Представляє результат власних тенденцій до невірності. Чи вдається людині здійснити свої наміри в цьому напрямку чи він їх стримує і приховує від всіх і навіть від себе самого - принципової ролі не грає. Досить таким зазіханням виникнути, щоб у людини могло скластися враження, що подібні помисли притаманні й іншим людям, в тому числі і його партнеру. Людина як би звертає на партнера власний образ думок і відповідно розшифровує зміст його вчинків.

Зазвичай звернена ревності виникає на місці згаслої любові або там, де її і зовсім не було, так як зберігається любов (навіть *собственническая*) рідко поєднується з потребою різноманітності і мріями про інших партнерів. Цей тип ревнощів досить широко поширений в повсякденному житті. Можна навести чимало випадків, коли звернена ревності ставала розплатою за «хвацько» проведений час у відрядженні, в туристичній подорожі, на курорті. Даний тип ревнощів найбільш прозаїчний, найбільш побутової, ймовірно, тому він не привертає до себе особливої уваги науковців.

4) Приватні ревності

Приватні ревності зароджуються під впливом життєвого досвіду. Якщо людина виховується в дусі недовіри до інших людей і йому поволі вселяють, що «всі жінки (усі чоловіки) однакові», то немає нічого дивного в тому, що він починає чекати підтвердження цієї думки і від свого партнера і відповідним чином до нього ставиться. Ще більше налаштовують на ревнощів власні враження, коли людина стає свідком невірності батьків, друзів, товаришів по службі. Ну, а якщо вже самому довелося якось зазнати гіркий смак зради - це може накласти відбиток на подальших відносинах і з іншим партнером: обпікшись на молоці, дмуть на воду. Настороженість, що переростає в ревності, легко виникає і на основі несхвальній минулого репутації партнера.

Дуже частим джерелом прищепленої ревнощів виявляються жарти і подтруніванія оточуючих або сексуального партнера. Справа в тому, що тема статевої відносин і особливо подружньої невірності представляє постійну

Представляє результат власних тенденцій до невірності. Чи вдається людині здійснити свої наміри в цьому напрямку чи він їх стримує і приховує від всіх і навіть від себе самого - принципової ролі не грає. Досить таким зазіханням виникнути, щоб у людини могло скластися враження, що подібні помисли притаманні й іншим людям, в тому числі і його партнеру. Людина як би звертає на партнера власний образ думок і відповідно розшифровує зміст його вчинків.

Зазвичай звернена ревності виникає на місці згаслої любові або там, де її і зовсім не було, так як зберігається любов (навіть собственническая) рідко поєднується з потребою різноманітності і мріями про інших партнерів. Цей тип ревності досить широко поширений в повсякденному житті. Можна навести чимало випадків, коли звернена ревності ставала розплатою за «хвацько» проведений час у відрядженні, в туристичній подорожі, на курорті. Даний тип ревності найбільш прозаїчний, найбільш побутової, ймовірно, тому він не привертає до себе особливої уваги науковців.

4) Приватні ревності

Приватні ревності зароджуються під впливом життєвого досвіду. Якщо людина виховується в дусі недовіри до інших людей і йому поволі вселяють, що «всі жінки (усі чоловіки) однакові», то немає нічого дивного в тому, що він починає чекати підтвердження цієї думки і від свого партнера і відповідним чином до нього ставиться. Ще більше налаштовують на ревності власні враження, коли людина стає свідком невірності батьків, друзів, товаришів по службі. Ну, а якщо вже самому довелося якось зазнати гіркий смак зради - це може накласти відбиток на подальших відносинах і з іншим партнером: обпікшись на молоці, дмуть на воду. Настороженість, що переростає в ревності, легко виникає і на основі несхвальній минулого репутації партнера.

Дуже частим джерелом прищепленої ревності виявляються жарти і подтрунювання оточуючих або сексуального партнера. Справа в тому, що тема статевих відносин і особливо подружньої невірності представляє постійну

їжу для кожного охочого сказати дотеп. Але подібні жарти зовсім не так нешкідливі, як здається на перший погляд. У більшості випадків натяки і зауваження такого роду як ніби не викликають у людини небажаної реакції. Він сміється разом з усіма, жартує. Але сказане може запасти глибоко в душу, і коли з якогось іншого приводу вірність партнера виявиться під сумнівом, воно може спливти в пам'яті. І тоді колишня жарт, отримавши під впливом моменту одностороннє тлумачення, здатна схилити чашу терезів на бік висновку про невірності. А буває і так, що натяки, жарти та анекдоти безпосередньо наводять людини на похмурі роздуми, результат яких важко передбачити.

Чотири типу ревнощів, які ми розглянули, - це, зрозуміло, всього лише наукова абстракція. У житті важко зустріти їх у чистому вигляді. Зазвичай кожен реальний випадок ревнощів в тій чи іншій мірі включає в себе елементи різних типів, що з'єдналися в своєрідну неповторну комбінацію. Але знання типів, вміння побачити їх ознаки дозволяють глибше проникнути в суть кожного окремого випадку, розібратися в людських відносинах.

Необґрунтовані ревнощі - річ досить поширена.

У той же час не кожен випадок очевидною зради викликає ревнощі. Це ще раз підтверджує, що головний її джерело варто шукати в першу чергу в самому ревнує. І якщо поведінка ревнуемого і вся ситуація все ж грають не останню роль у виникненні ревнощів, то форма, яку вона приймає, майже цілком залежить від особистості самого ревнивця.

Вдавшись до спрощеної схеми, можна намітити два крайні варіанти прояву ревнощів: активна, войовнича і пасивна, страдницька.

Люди, які відчують **активні, войовничі** ревнощі, запальні, грубі, схильні до постійної підозрливості і стеження, несправедливі і мстиві. Без втоми ведуть вони свою боротьбу. Драматичні сцени з благаннями про визнання і обіцянками «все пробачити і забути», заклики «одуматися», почати нове життя змінюються у них принизливими допитами до вимог доказів вірності, спробами отримати визнання з застосуванням погроз і

насилства. Все це відбувається на тлі крайньої невірноваженості, пригніченого або злісного настрою, нездатності логічно міркувати, недоступності яким би то не було разубеженням.

Природно, що претензії ревнуючого («незалежно від їх обґрунтованості») викликають у «обвинуваченого» відповідну реакцію, частіше за все зовсім не ту, на яку розраховує ревнивець. І конфлікт поглиблюється. Приписуючи об'єкту ревнощів підвищені та витончені сексуальні запити, він всіляко прагне «розгадати» і задовольнити їх сам. Звідси така часта сексуальна настирливість, яка нерідко набуває збочені і цинічні форми. Але особливо відразливе враження справляють сцени ревнощів після вживання спиртного, коли людина втрачає над собою всякий моральний контроль. Рухомий розбещеними пристрастями, він не зупиняється ні перед якою вульгарністю, грубістю, жорстокістю. На наступний день він може гірко каятися у своїх словах і вчинках, йти на будь-які приниження, щоб добитися прощення, давати клятви (які, зрозуміло, залишаться невиконаними), що подібне не повториться. Але в афекті ця людина страшний і може становити реальну небезпеку.

Ті, чиї ревнощі відносяться до другого варіанту, поводяться **пасивно**. Вони мучаться при думці про можливу зраду, не борються і навіть можуть не відчувати зла до суперників. Ці люди страждають. Лише зрідка, в повній знеможі здійснюють вони несподівані відчайдушні вчинки і навіть злочини.

Ревнощі, як і що становить її базу статевий інстинкт, має яскраво виражену біологічну основу. (Згадайте бої самців за володіння самкою.) Але, як будь-яке біологічне явище, що розвивається в людському суспільстві, ревнощі набувають додаткові властивості, що відображають соціальну природу людини. Історичні умови, культурне середовище накладають відчутні відбитки і на приводи, за якими виникають ревнощі, і на форми, в яких вона проявляється. Тут варто згадати слова про те, що відношення чоловіка до жінки дозволяє судити про ступені культури суспільства. А адже ревнощі - це окремий випадок такого ставлення.

Багатівікове безправне становище жінки в приватновласницького суспільства породило погляд на неї, як на річ, майно, котра не володіє власною волею, правом вибору і т. д. Вся історія сповнена прикладами такого ставлення. Взяти хоча б такі «моди», як паранджа або «пояс вірності», такі традиції, як калим або посаг. Ще порівняно недавно у деяких народів існував звичай, за яким господар разом з дахом, пригощаннями і іншими благами надавав гостеві на ніч і власну дружину. Такий вираз гостинності було в порядку речей і не викликало ніякої ревності. Але горе цій жінці, якщо б вона надумала сама проявити інтерес до чужого чоловіка або просто повела б себе недостатньо скромно з точки зору її чоловіка.

Чільне становище чоловіка в сім'ї, матеріальна та інша залежність дружини від чоловіка привели до того, що моральні норми чоловіки і жінки значно розійшлися. Чоловіки придбали негласне право на легковажні вчинки та інтереси. Поведінка жінки завжди оцінювалося набагато суворіше.

Соціалізм усунув соціальну несправедливість, забезпечив жінкам рівноправне становище в суспільстві і в сім'ї. Однак наївні надії на те, що новий лад знищить і саму ревність, не виправдалися. Адже для зміни людської природи потрібні інші строки. Але не бачити впливу нових суспільних відносин на любов, на шлюб і на ревність - значить впадати в іншу крайність. Щоправда, вплив це не настільки очевидно, тому що воно виявляється не в кожному окремому випадку, а при розгляді явища в цілому. Справа в тому, що специфіка кожного випадку в першу чергу залежить від особистості того, хто ревнує. А сильні і слабкі, широкі і дрібні, пристрасні й холодні натури зустрічалися в усі часи, при будь-якому суспільному ладі. Одні стійко переносили обрушується на них удари долі, не зупинялися перед невдачами, а якщо і не могли досягти того, до чого прагнули, то знаходили гідне застосування своїм пристрастям, інтересам, духовним силам. Інші, зіткнувшись з бідною, опускали руки, здавалися без боротьби, зосереджуючись цілком на своєму горі. І тому не дивно, що приклади душевної чистоти, безкорисливості, найбільшою самовідданості,

так само як і протилежні випадки, можна знайти і в нашому, і в чужому нам суспільстві. Відмінність же виявиться, якщо взяти не розрізнені випадки, а всю їх сукупність і оцінити, яке співвідношення між різними якостями, різними проявами ревнощів тут і там.

У нас це співвідношення більш сприятливе, тому що наше суспільство представляє великі можливості для докладання духовних сил людини і одночасно воно сприяє гармонійному розвитку особистості, збагачує і розширює її інтереси.

Чи скористається людина, що зустрів на своєму шляху якісь прикросі та страждання, цими можливостями? Чи зуміє протиставити цим переживань (в тому числі ревнощів) якісь інші прагнення, інтереси, цінності?

Зрозуміло, питання ці не завжди вирішуються однозначно. Але у нас їх рішення далеко не байдуже для інших. Висока цінність людини в соціалістичному суспільстві підвищує інтерес оточуючих до нього. І тому особисті справи кожного, природно, викликають турботу його близьких, друзів, його колективу, прагнення допомогти людині в біді.

Сказане повною мірою відноситься і до сімейних взаєминах, і до ревнощів. Але, на жаль, стосовно до останньої громадська думка не завжди виявляється на висоті. Так, всупереч торжества нових моральних принципів у нас нерідко зберігається ще поблажливе ставлення до чоловічої невірності. Однією з підстав для такого ставлення служить досить поширеній забобон, ніби чоловіче «достоїнство» визначається числом здобутих «перемог». А якщо так, то кожна нова зрада вже не просто зрада, а засіб самоствердження. Інший відряджений або курортник йде на любовну пригоду зовсім не тому, що поступається раптово спалахнула, зіткнувшись з жінкою, яка підкорила його і змусила все забути. Ні, такої Дон Жуан шукає пригоди, він вибирає підходящу жінку з «готівкового складу», а часто буває взагалі не дуже розбірливий. Подібні зв'язки і зради не сприймаються інакше, як розвага. Але чому таке, а не яке-небудь інше? Ось тут-то і виявляється прихильність до згаданого забобону - гонитві за ореолом привабливості.

Якість «перемог» при цьому зазвичай не враховується. («Перемога» - навіть якщо сам став «здобиччю» який-небудь «хижачки».)

Навряд чи потрібно давати моральну оцінку такій поведінці. Вона ні в кого не викликає сумніву, в тому числі і у тих, кого оцінюють. Не випадково вони виявляють особливу турботу про те, щоб їх розваги не отримували розголосу. Проте низький моральний рівень людини не є причиною аморального вчинку, а лише пояснює, чому людина від нього не утримався. Іншими словами, моральна ущербність - не причина, а умова, що дозволяє людині піддаватися спокусам негожим чи вирішувати якісь особисті проблеми аморальними засобами. Що ж тоді приваблює до пригод, пов'язаним з подружньою невірністю? Перш за все це прагнення компенсувати відсутність глибоких стійких інтересів, змістовної осмисленої діяльності, яка давала б вихід творчого потенціалу особистості. Інакше кажучи, пригоди з притаманною їм безтурботністю, безвідповідальністю служать для заповнення душевної порожнечі. Не менш важливу роль грає і неблагополуччя в сімейних відносинах. Скажімо, набридли нескінченні докори, жорсткі рамки, нудні обов'язки, часті конфлікти. Не вистачає душевної теплоти, поваги, взаєморозуміння. «Заганяли», не цінують і т. п. І тоді від'їзд з дому приносить задоволення, почуття звільнення, а сам факт зради перетворюється на протест - на зло дружині, з радістю. Це дулі в кишені - вона його не побачить (не дай бог, якщо побачить!), Але собі приємно.

Особливості прояву реакцій ревнощів

Ревнощі, як ніяке інше почуття, здатна приймати як природні форми (побутова подружня ревнощі), так і може доходити до афекту і перетворюватися на душевну хворобу (марення ревнощів). Шкідливо не саме почуття ревнощів, а крайні форми його прояву, що виходять за межі норми (підозрілість, необґрунтовані душевні терзання, образи, жага помсти).

Саме про таку ревнощів, яка принесла чимало бід і сприяла розриву шлюбних відносин, дуже образно сказав Вольтер: «Похмура ревнощі невірної ходою йде за керівним нею підозрою; перед нею, з кинджалом в руці, йдуть ненависть і гнів, розливаючи свою отруту ... За ними слідує каяття ...

Фахівці виділяють дві форми ревнощів, що виходить за природні межі: патологічна і марення ревнощів. При патологічній формі досить буває незначного приводу для підозр. При маренні ревнощів скільки-небудь реальний привід взагалі відсутня. Ситуації, навколо яких будуються всі маревні вислови, не істинні, а створені хворобливою уявою. У медицині це явище називається «синдром уявного третього».

Якщо ревнощі близька до патології, людині все одно, до чого ревнувати: до минулого, теперішнього або майбутнього. Він не може забути, що колись його дружина глянула на іншого, була кимось захоплена. Він готовий приревнував дружину до старезному старому або навіть підлітку. Причому такий ревнивець може придумати безліч неіснуючих доказів зради, і сам повірить в них. У його свідомості підозри перетворюються в реальні факти, тому перед таким ревним людиною марно виправдовуватися.

Патологічна ревнощі притаманна людям особливого складу характеру: підозрілим, недовірливим, схильним скрізь бачити обман і підступ, вважати, що всі їхні неприємності кимось навмисне підстроєні. Ось чому такій людині достатній будь підозрілий, з його точки зору, факт, щоб побудувати на ньому свої звинувачення на невірність чоловіка або дружини. При цьому приводом для різного роду підозр і припущень є фактично все: дружина (чоловік) була в гостях занадто весела, погодилася потанцювати з чужою людиною, затрималася на роботі, оновила гардероб і т. п.

Ревнивець завжди сумнівається, не вірить у щирість слів коханої людини. У ньому завжди порушується вражене самолюбство, яке переростає в відчуженість, злість і ненависть. «Ревнивці, - писав Сервантес, - вічно

дивляться в підзорну трубу, яка речі малі перетворює на великі, карликів в гігантів, здогадки - в істину».

Залежно від психологічного змісту, типу і інтенсивності переживання психологами виділяється кілька реакцій ревнощів.

О.М. Волкова реакції ревнощів класифікує за декількома критеріями: за критерієм норми - нормальні або патологічні; за змістовним критерієм - афективні, когнітивні, поведінкові; за типом переживання - активні й пасивні; за інтенсивністю - помірні, глибокі і сильні (Таблиця 1.1)

Нормальні, непатологічні реакції вирізняються адекватністю ситуації, зрозумілі багатьом людям, підпорядковані суб'єктові, нерідко контрольовані з його боку.

Патологічні ревнощі мають такі характеристики.

Когнітивні реакції виражаються в прагненні аналізувати факт зради, шукати її причину, шукати винного (я - партнер - суперник), вибудовувати прогноз ситуації, простежувати передісторію, тобто відтворювати картину події. Когнітивні реакції більш виражені в осіб астеничного складу, інтелектуалів.

Афективні реакції виражаються в емоційному переживанні зради. Найхарактерніші емоції - розпач, гнів, ненависть і презирство до себе й партнера, любов і надія. Залежно від типу особистості афективні реакції мають перебіг на тлі меланхолійної депресії або гнівної ажитації. Перевага афективних реакцій спостерігається в людей художнього, емоційно-лабільного складу.

Поведінкові реакції постають, як пише О. Волкова, у вигляді боротьби або відмови. Гострі й глибокі реакції ревнощів є результатом повної несподіванки зради на тлі благополучного шлюбу. Зрада більше ранив довірливу й віддану людину. Ревнощі стають затяжними, якщо ситуація не

має розв'язки, партнер поводить себе суперечливо, не приймаючи певного рішення.

Таблиця 1.1

Психологічний зміст і феноменологія реакцій ревнощів (за А. Н. Волкової)

Критерій класифікації	Види реакцій ревнощів	Опис реакцій ревнощів
Норма-патологія	1.Нормальні	Адекватно відображають ситуацію в умовах існування реального суперника. Збережений самоконтроль за реакціями ревнощів.
	2.Патологічні	Спотворене відображення ситуації. Уявність суперника. Неконтрольованість реакцій ревнощів.
Психологічний зміст реакцій ревнощів	1. Когнітивні	Рефлексія і аналіз причин зради, простежування генези та історії зради, їх когнітивна атрибуція. Пошук винного.
	2. Афективні	Емоційне, амбівалентне переживання (відчай, страх, ненависть, презирство до себе і партнера, почуття неповноцінності, любов, надія). Паттерн емоцій

		визначається індивідуально - типологічними характеристиками особистості
	3. Поведінкові	Типові реакції - боротьба і відмова. Боротьба спрямована на відновлення та стабілізацію відносин з партнером (пояснення, вмовляння, прохання, погрози, шантаж) й усунення суперника (викликання жалості, співчуття). Відмова припускає розрив відносин з партнером і дистанціювання від нього.
Тип переживання ревнощів	1. Активний	Пошук необхідної інформації, відкрите вираження почуттів, активне суперництво і прагнення повернути партнера.
	2. Пасивний	Відмова від аналізу та рефлексії ситуації подружньої зради, відкритого вираження почуттів. Бездіяльність.
	1. Сильне і глибоке	Виникає в умовах

<p>Інтенсивність (глибина і тривалість переживання)</p>		<p>благополучного шлюбу. Посилюється чинником несподіванки зради, якщо це відбувається вперше. Виникає при сильному страху втратити партнера (при ненадійній прихильності і невротичної любви). Посилення ревнощів пов'язано з особистісними особливостями: інертністю, недостатньої соціальної та комунікативної компетентністю, обмеженістю кола спілкування і соціальних контактів (самотність), тендецій до ідеалізації відносин, явно вираженим модусом «мати» в у відносинах кохання (Е. Фромм). завищеною або заниженою самооцінкою особистості, сильною залежністю від партнера в досягненні життєвих цілей (кар'єра, матеріальна забезпеченість)</p>
---	--	---

	2. Помірне	Досвід переживання подружньої зради в історії сімейних відносин. Відкрите каяття скоєвшего зраду, підтвердження стабільності шлюбу і винятковості партнера - супруга.
--	------------	---

1.3. Чоловічі, жіночі та дитячі ревності

1.3.1. Чоловічі ревності

Чоловіки і жінки по-різному ставляться до факту подружньої зради. До такого, у цілому, не дуже оригінального висновку прийшов швейцарський психолог Віллі Пассіні, який попросив 400 подружніх пар відповісти на одне питання: "Дізнавшись про зраду свого партнера, що ви вважали за краще: щоб він спав з кимось іншим, думаючи про вас, або, навпаки, спав з вами, думаючи про інше? ».

У результаті виявилось, що сімдесят відсотків чоловіків вибрали другий варіант, у той час як така ж кількість жінок визнали, що, якщо вже таке сталося, то нехай спить з іншого, але думає тільки про мене!

Вчений також встановив, що жінки ревнують своїх кавалерів частіше. Причину цього сумного обставини швейцарський психолог бачить у тому, що чоловіки за своєю суттю полігамні. Вони схильні мати декілька партнерок, тоді як жінки в більшості своїй задовольняються одним.

Однак переживання у представників чоловічої статі відрізняються більш важким і глибоким характером, їх сексуальність більше ранима, тендітна і вразлива. Чоловіки віддають перевагу переживати подружні невдачі наодинці з собою, намагаючись не присвячувати сторонніх у свої сексуальні проблеми, побоюючись впустити власне чоловіче достоїнство. Насиченість їх переживань і загострення пристрастей настільки великі, що

часом їх неможливо контролювати і приборкати. Божевілья чоловічий ревнощів може виявитися по-справжньому страшним, навіть небезпечним для оточуючих, стверджує В. Пассіні.

Якщо людина говорить, що ревнощі це ознака любові - значить він ніколи не любив. Ревнощі - це ознака егоїзму і невпевненості в собі. Ревнощі - це причина багатьох сварок і раставаній. То як же з нею боротися, що робити якщо твій хлопець моторошний ревнивець?

Напевно кожна дівчина була в такій ситуації, коли її ревнував молодий чоловік. Один, два рази це приємно, а коли напади ревнощів збільшуються, задумайся! Ревнощі - прояв невпевненості в собі. Це почуття не залежить від соціальної успішності людини. Ревнивими можуть бути як не дуже забезпечені люди, так і успішні бізнесмени.

Якщо людина не впевнена в собі, він намагається компенсувати це почуття за рахунок іншого. Тому якщо чоловікові постійно здається, що він недостатньо хороший для своєї подруги, і при цьому вона гарна, незалежна, розумна, в неї були і є шанувальники, він може знайти масу, як йому здається, реальних приводів для обурення і підозр.

Чоловіків можна умовно розділити на чотири групи за типами ревнощів.

1) Чоловік-власник.

Досить часто зустрічається у нас тип чоловіків. Ці люди бажають мати максимальну владу над своєю жінкою, чим менше у неї свободи, тим краще. Такі чоловіки часто невпевнені в собі, а тому намагаються максимально обмежити свободу коханої, щоб кількість суперників заздалегідь звести до нуля.

У чому виявляється: бажання по можливості тримати дружину вдома (зробити її домогосподаркою), прагнення обмежити її гардероб «несексуальними», закритими речами і взуттям, скасування декоративної косметики, виходи в світ тільки з ним і як можна рідше, дозволено тільки спілкування з близькими подругами, і то на це він дивиться з невдоволенням.

Чого буває достатньо, щоб викликати в ньому ревності: яскравий макіяж, коротка спідниця, туфлі на шпильках, затримка після роботи на півгодини без поважної (для нього) причини, телефонну розмову з будь-яким чоловіком, похід без нього в гості в компанію, де був хоч один чоловік без пари.

Що робити: задовольняти його цікавість поки він ще не встиг ні про що запитати, але робити це ненав'язливо, щоб він не вирішив, що ви виправдуєтесь, намагатися не порушувати встановлених ним правил, щогодини доводити йому свою любов, підвищувати її самооцінку. Ще один варіант - розійтися. Останнє особливо актуально, якщо ревності приймає гіпертрофовані форми, коли людина припиняє тримати себе в руках, може вдарити, намагається взагалі не випускати вас із дому. Бувають навіть випадки, коли у чоловіка виникає безглузда ідея, наприклад, захворіти самому і заразити вас який-небудь небезпечною хворобою (наприклад, ВІЛ-інфекція), щоб жінка нікуди не поділася від нього. Від таких необхідно збігати як можна швидше, тому що в даному випадку йому необхідне лікування, і немає гарантії, що воно йому допоможе.

2) Самовпевнений цінитель прекрасного.

Це той чоловік, який хоче і вміє пишатися своєю жінкою. Він хоче, щоб всі бачили, яка гарна його дівчина, щоб заздрили йому. При цьому такий людина впевнена в собі, його не бентежать можливі конкуренти, тому що він вважає себе кращим або, принаймні, одним з кращих представників чоловічої статі. Він вміє довіряти своїй другій половині і не намагається контролювати кожен її крок. У чому виявляється: бажання одягнути свою улюблену якомога красивіше і сексуальніше, вітається макіяж, тату, пірсинг і інші засоби залучення уваги, виділяються гроші на салони краси, солярії та інші методи причепурювання, допускається легке кокетство з чоловіками, дозволено вільне спілкування з представниками сильної половини людства.

Чого буває достатньо, щоб викликати в ньому ревності: відверте кокетство, постійні тривалі відлучки і запізнення, небажання приділяти їй увагу, приховування своїх контактів з чоловіками, взагалі велика кількість таємниць від нього в особистому житті.

Що робити: дозволяти йому милуватися і пишатися вами, намагатися частіше бути з ним разом на різних заходах, ділитися з ним враженнями від людей і подій, пишатися ним. З таким чоловіком простіше за все, тому що він не намагається обмежити вашу свободу, але при цьому любить вас. Зради терпіти він, звичайно, не буде, але такому чоловікові часто не хочеться змінити.

3) Байдужий чоловік.

Такий представник сильної половини людства просто майже не звертає на вас уваги, тому й зрада для нього часто проходить непоміченою, навіть при явних ознаках. Йому не важливо де і як ви проводите вільний час, як ви виглядаєте, з ким спілкуєтеся. На жаль, часто такі «сліпі» чоловіки, просто не люблять вас. Його друга половина насправді і не половина зовсім, а безкоштовний додаток до кухні і дітям. Може бути, ви просто є для нього «перевалочним пунктом» на короткий термін, щоб було кому приготувати поїсти і випрати його шкарпетки. Якщо це зроблено, то він може і не помітити вашої відсутності. Рідше байдужий чоловік - людина, настільки заглиблений у себе, свою справу, що не помічає нічого навколо. Такі зустрічаються серед творчих людей, наукових діячів.

У чому виявляється: відсутність інтересу до справ другої половини, заглибленість у себе, практично повна відсутність спілкування з жінкою, або тільки його монологи, безініціативність у спільних справах, прагнення взагалі відмовитися від участі в них, рідкісний спільний відпочинок.

Чого буває достатньо, щоб викликати в ньому ревності: важко сказати, але іноді вона в ньому прокидається, якщо він застає свою жінку в ліжку з іншим в самий розпал любовних ігрищ.

Що робити: або просто жити своїм життям і в своє задоволення, іноді звертаючи на нього свою увагу, якщо він цього захоче, або розлучатися. Плюс в таких відносинах один - ніби і сім'я є і господарство спільне, може бути діти і навіть гроші, а ніби і сама свого життя господаря.

4) Чоловік - «за-вільну-любов».

Найчастіше це молоді люди, рідше старшого віку. Це експериментатори в сексі, які шукають собі в пару таку ж невгамовну особу. Їх влаштовують ваші зради, але вони хочуть все про них знати, при цьому самі змінюють вам на право і на ліво, після чого змушують вас захоплюватися їх пригодами. Можуть з задоволенням брати участь в груповому сексі, до чого схиляють і свою жінку. При всьому при цьому вони рідко люблять свою другу половину, хоча самі впевнені у зворотному.

У чому виявляється: постійні зради з його боку, дозвіл, а часто і вмовляння на зраду з вашого боку, можуть вільно привести коханку до вас додому і запропонувати жити разом, постійні розповіді про подвиги на любовному фронті, обговорення переваг та недоліків з вами тих чи інших жінок чи чоловіків.

Чого буває достатньо, щоб виклика ти в ньому ревності: нічого, в усякому разі, він ніколи навіть собі в цьому не зізнається.

Що робити: жити вільним життям і експериментувати, не сподівається, що він коли-небудь нагуляється, а також підтримувати його в його любовних фантазіях, часто доводиться лікуватися від різних неприємних болячок. Якщо така спільна життя вам до душі, то тоді ви знайшли своє щастя, якщо ж вам боляче від його зрад, а саму коробить діяти так само, то краще один раз перестраждати без нього, ніж повільно самознищується поруч з ним.

Залишається тільки додати, що «чисті» типи чоловіків зустрічаються не завжди. Можуть бути і змішані. Хижий з них; власник «за-вільну-любов», коли йому дозволено все, а їй нічого.

1.3.2 Жіночі ревності

Любов рухає багатьма процесами на планеті. Вона пов'язує людей, об'єднуючи їх долі, змушує переживати і страждати, радіти й сумувати, робити самі неймовірні вчинки. Чоловіча та жіноча любов мають багато спільного, але, в той же час і суттєво різняться. Так само і ревності, демонстрована людьми, має певні статеві ознаки. Описати жіночу ревності на емоційному рівні можна як суміш із образи і образи, заздрості і сорому, відрази і злості, підозрілості, порожнечі, невідання. Теоретично, жіночі ревності ніяк не пов'язана з ненавистю, але деколи дуже до неї близька. Вона може бути тривалою і короткочасною, жартівливий, а іноді і доходити до «параної».

Жіночі ревності - егоїстичне почуття власності. А деякі навіть вважають, що становить жіночі ревності - це поганий характер і поганий настрій. Жіночі ревності виникає там, де жінці вдається "вертити" чоловіком. А коли підлеглий чоловік зробить лише маленький крок від неї - в душі жінки спалахує ревності. Кожна з нас хоч коли-небудь відчувала це неприємне відчуття. Але якщо ми не хочемо, щоб нам змінювали, - краще давайте спробуємо не тиснути на коханого своєю владою. Все одно насильно мила не будеш.

Як правило, ревності характерна для слабких жінок, яким важко змагатися, для тих, хто сильно любить і боїться втратити коханого чоловіка. Все залежить від того, наскільки жінка вміє контролювати свої емоції і наскільки вона володіє ситуацією. Буває, що для деяких жінок ревності - це привід посваритися. Вони використовують її, щоб довести ситуацію до конфлікту і розлучитися без особливих переживань. Об'єктивні жінки ставлять повагу до чоловіка і сім'ю понад чуттєвих переживань ревності. Вони не роблять передчасних висновків, а дивляться на проблему через призму життєвого досвіду, намагаючись вирішити ситуацію малою кров'ю.

Якщо чоловік вас по-справжньому любить, він завжди і за будь-яких обставин буде з вами. Потрібно навчитися відпускати. І не коли у вас

закінчилися відносини, а коли ці стосунки у вас є. Якщо чоловік повернеться, він ваш, а якщо ні - значить, вашим він ніколи і не був.

З метою профілактики:

«Для ревнощів немає нічого гірше сміху». (Франсуаза Саган)

Дуже часто жіночі ревнощі виникають з тих же причин, що і депресія. Тобто так! З метою запобігти навіть виникнення приводу. Будь-яка дівчина з хоч яких-небудь досвідом спілкування з протилежною статтю знає, що кращий спосіб тримати чоловіка «в тонусі» - демонструвати, що вона цікава не тільки йому, але й іншим чоловікам. А найпопулярніший стиль поведінки у більшості людей - проекція. Тобто жінка просто впевнена, що чоловік (навіть самий люблячий і патологічно вірний) потребує жіночому уваги з боку (ну треба ж нам піймати усмішку «чужий» дівчата, щоб потішити себе думкою: «А я дуже навіть нічого!»). І щоб пошук цієї уваги не зайшов занадто далеко, дівчина ревнує по вигаданому приводу. Мовляв, чого ця красуня так на тебе дивиться?! І чоловік задоволений, і жінка спокійна.

Так не діставайся ти нікому!

«Коли вже немає сил для любові, є ще сили для ревнощів». (Марія Домбровська)

Парадокс, але деякі жінки ревнують і нелюбих чоловіків. І навіть тих, відносини з якими залишилися в минулому. У першому випадку спрацьовує все те ж почуття власності - хай він і не кохання всього мого життя, але хай тільки спробує мене кинути! До речі, саме цим пояснюється і спрямованість негативної енергії не на хлопця, а на дівчину. У більшості випадків та, до якої жінки ревнують свого обранця, «сама винна». (Згадаймо Надюха з «Любов і голуби»: «Ах, ти ж сучка ти фарбована!»).

Що ж стосується ревнощів до колишньої половини, то тут це не стільки ревнощі, скільки відчуття суперництва. Мовляв, чим ця дівчина краще за мене?!

Ще одна ймовірна причина жіночі ревнощі - власні «крамольні» думки, бажання, а може навіть дії. Тут може бути два варіанти. Або жінка вибирає

тактику «найкращий захист - напад» і при першому ж найменшого привод (а то й без нього) обурюється тим, що її суджений нібито вирячився на продавщицю або фліртує з сусідкою. Чоловік у цьому випадку замислюється, а може, він і справді підсвідомо дає привод для ревнощів. У такому стані почуття провини йому не до підозр.

Другий варіант виникає з жіночої впевненості, що ВСІМ (ну, або майже всім) чоловікам потрібно тільки одне. І якщо вже вона сама замислюється про привнесення в особисте життя чогось (когось) нового, то чоловік - поготів. А отже, ревнувати його завжди можна і потрібно. Є початковий залізний привод для ревнощів: він - чоловік!

Жіночі ревнощі можна розділити на: підозрілі, шпигунські, стовпові, ясновидищі, англійські і не до жінки.

Ревнощі підозрілі

Тут жінка виступає в ролі слідчого на допиті. «Де ти був?» - Це життєво важливе питання для неї. Якщо чоловік не відповість на нього, почне м'ятися або забариться. Все! В її свідомості слайдами почнуть виникати картинки еротичного змісту, де в головній ролі Він з пишногрудою блондинкою. Якщо ж все-таки, як по команді, відповідь буде дана, то не факт, що це алібі її влаштує. Можливий такий варіант розмови: «Де ти був? Ти повинен був бути вдома рівно через сім хвилин. Тебе не було десять. Де ти був?» Ось як хочеш, так і доведь, що за три хвилини змінити неможливо. Переконати її буде важко.

Інший варіант цього виду ревнощів: чоловік, сидячи в барі зі своїми друзями, розумієш, що шалено скучив за своєю коханою, що вона сама ніжна, сама ласкава, найкраща. Дзвонити вже пізно, тому пише їй sms про те, яка вона чудова жінка у нього. Напевно, для нього буде несподіванкою, коли на наступний день вона висловить все, що про нього думає (і приємного в цьому розмові буде мало). Пояснюю. У той момент, коли він пішов з друзями в бар, бути може, вона промовчала, але слайди з пишногрудою дівчиною в її свідомості! Вони не дають їй спокою! Звичайно, зрозуміло, що йому хотілося

своїм визнанням зробити, як краще. Але в такі моменти відбувається зазвичай «як завжди». А значить, своєї sms-кою він просто - напросто підлив олії у вогонь, тому що її думки хаотично заворушилися: «Спочатку з цією блондинкою грудастої змінив, а тепер совість мучить, ось тому такі sms і пише. Соромно йому! Провину загладжує! Мова заговорює, мовляв, я така дурна, не здогадаюсь!» Так само ревнивець може подумати, якщо її чоловік раптом не з того ні з сього подарує їй який-небудь подарунок, зробить сюрприз, заїде за нею на роботу, приготує вечерю і т.д.

Ревнощі шпигунські

У такій ситуації одній жінці не впоратися. Чоловіку варто бути пильним, бо за ним стежать. Можливо, для початку він не зрозуміє, чому, коли виходив з дому, зауважив яка сидить у машині подругу своєї коханої, яка наполегливо робить вигляд, що не бачить його. Чому біля роботи інша знайома, яка тільки вчора приходила на чай, сьогодні зробила вигляд, що не знає його, і при цьому сховалася за колону. І дивно, що в його улюбленому ресторанчику, де він звик обідати, побачив ту подругу, яку з ранку дізнався в машині. Але зараз вона чомусь ховалася за свіжим номером газети, перевернутим догори ногами. А потім, повертаючись з роботи, помітив її, подивившись у дзеркало заднього виду своєї машини. Вже точно, до вечора цей нещасний почне терти очі, мовляв, що за чортівня, всюди її подруги! Ні, злий чаклун над ним не куражиться, це не галюцинації. Ось що відбувається, поки він працює:

- Перший, перший, я другий. Підозрюваний у зраді з пишногорудої блондинкою вийшов з дому. Поки все чисто. Прийом.

- Сокіл, Сокіл, я - Ястреб. Підозрюваний мало мене не помітив! Поки все чисто.

- Клен, клен, я - осика. Підозрюваний обідає з особоною чоловічої статі. Ніяких баб на горизонті не спостерігаю. Прийом.

- Перший, перший, я другий. Починаю переслідування об'єкта на машині. Сигналіть дівчині на іномарці ... Прийом.

Інформація отримана. Від неї нерідко залежить, що чоловік буде вечеряти - напівфабрикати або повноцінну їжу, - і чи буде сьогодні ніч любові або доведеться утриматися.

Ревнощі стовпові

Вона ревнує до кожного стовпа!Буде скандал, якщо яка-небудь панночка окине його поглядом, ненавмисно торкнеться (навіть просто зачепить рукою). Природно, винен в цьому він, і тільки він. Єдиний «плюс» тут у тому, що така ревнивець швидко відходить. Адже потрібно набратися сил, щоб вже через годину знову пред'явити те, що на нього подивилася інша жінка. Таку ревнощі витримає тільки найтерплячіший людина на світі.

Ревнощі ясновидиця

Жінка точно знає, про що його думки! Тобто, це вона так думає, що знає. Її ревнощі полягає в тому, що вона ненавидить усіх його колишніх жінок, дівчат і дівчаток, починаючи з тією, яку він у тринадцять років вперше поцілував. Жінка просто впевнена, що почуття збереглися до них до всіх, а на неї, на справжню, просто нічого не залишилося. Такій жінці не варто розповідати про свої колишні стосунки, навіть якщо вона дуже просить. Йому найкраще прикинутися незайманим і говорити, що смак першого поцілунку він відчув тільки з нею. Брехати-то, звичайно, недобре, але це брехня для порятунку. Якщо ж все-таки прохопиться, що в першому класі сидів за однією партою з Машею Іванової, і їх дражнили нареченим і нареченою, то після цієї історії кожен раз, коли у її чоловіка буде задумане обличчя, він будеш чути від неї: «Я знаю, про що ти думаєш. Ти думаєш про неї».

Ревнощі англійські

Уявімо ситуацію: чоловік повертається додому з роботи в передчутті теплої зустрічі з коханою, смачної вечері. Кілька разів дзвонить у двері, «а у відповідь тиша». Він відкриває двері своїм ключем, у сутінках намацує вимикач, запалює світло, а в квартирі немає ні коханої, ні вечері, а

відповідно, на секс теж розраховувати безглуздо. Природно, куди він підеш її шукати? Правильно, до її мами. Дійсно, вона там. Сидить і гірко плаче. Всі його питання вона ігнорує, і тільки пхикає, голосно сякається, здригається і заламує собі лікті. Неприваблива картина, тому він крадькома запитуєш у її матері, що за нещастя сталося. І виявляється, в її сльозах винен саме він. Так, так! Адже він сьогодні після обіду, виходив з роботи з якоюсь жінкою. Відмазуватися не вийде, тому що це бачив шурина троюрідної сестри її старої знайомої. Якщо після такого цей чоловік сам не заплаче крокодилячими сльозами і не втече від неї на край світу, то через днів зо два вона виплаче всі сльози і повернеться до нього. Але треба бути напоготові: в будь-який момент вона може піти по-англійськи.

Ревнощі не до жінки

Вона може ревнувати свого коханого до друзів, до футболу, до автомобіля, до роботи, до собаки і т.д. Така ревнощі теж може досягати свого апогею. Інкубаційний період триває досить довго. Поки його жінка капає йому на мізки словами, типу, «я тобі не потрібна», «футбол (друзі, собака) тобі дорожче», «я в тебе на останньому місці» і т.д. Але настане день, коли станеться виверження вулкану! І якщо в цей момент він з друзями, то істерика буде зіграна на публіку, якщо дивиться футбол, то може постраждати його новий плазмований телевізор, якщо грає зі своїм псом, то його жінка вже точно не стане керуватися висловом Екзюпері: «Ми відповідальні за тих, кого приручили».

Насправді, розібратися в причинах виникнення жіночі ревнощі неможливо. Це як погода. Сьогодні вона досить спокійно сприймає, як ти фліртуєш з колегою по роботі, а завтра надується дня на три вперед лише при згадці імені цієї самої колеги. А тому просто довіряйте один одному і пам'ятайте слова Федора Достоєвського: «У істинно люблячому серці або ревнощі вбиває любов, або любов вбиває ревнощі». Яке з почуттів тобі дорожче?

1.3.3 Дитячі ревнощі.

А. Валлон описує вияв ревнощів у маленьких дітей. Перші реакції ревнощів спостерігаються вже в дев'ятимісячних дітей. Вони примітивні й стереотипні. Дитина кричить, плаче, сіпається, коли вона бачить, як мати підходить до іншої дитини, бере її на руки. Рідше дитина ревнує до дорослого, наприклад, коли мати робить вигляд, що обіймає батька. Дитина може ревнувати й до ляльки, вона кидає її, якщо бачила, як її гладили батьки. У десять місяців, бачачи, як мати кладе голову батькові на плече, намагається всунути між ними.

У віці одного року і дев'ять місяців дівчинка не хоче, щоб шили плаття її ляльці. У віці 2 років ворожі дії у зв'язку з ревнощами вже стримуються, замість них виникають переживання, образа, надимання щік.

Потім у віці від 2,5-5 років ревнощі з'являються за наявності в дитини вже активної любові до батьків, яка виявляється «нерозділеною». Мати або батько не відповіли їй взаємністю, не поставилися до її почуття з бажаною увагою. Дитина відчуває себе відкинутою, ізолюваною, «виставленою за двері Будинку, в якому насолоджуються любов'ю й щастям інші» (Куттер). Цей досвід закладає основу для всіх наступних невротичних розладів та інших психопатологій у даної людини.

Уже з перших днів життя дитини соціально-психологічні фактори впливають на його психосексуальний розвиток – статева диференціація, статеворольове поведження, сексуальну орієнтацію.

Фрейдом буда запропонована гіпотеза про стадії психосексуального розвитку: оральну, анальну, фалічну, латентну та генітальну. Тому у сучасній сексології виділяють кілька етапів формування і прояву сексуальності (Таблиця 1.2).

При розгляді цих стадій треба враховувати ще декілька факторів, впроваджених З. Фрейдом.

Фрустрація. У випадку фрустрації психосексуальні потреби дитини припиняються батьками або вихователями, тому не знаходять оптимального задоволення.

Таблиця 1.2

Стадії психосексуального розвитку по З. Фрейду

Стадія	Віковий період	Зона зосередження лібідо	Задачі та досвід, що відповідають даному рівню розвитку
Оральна	0-18 міс.	Рот (кусання, жування)	Відвикання (від груді). Віддалення себе від материнського тіла.
Анальна	1,5-3 роки	Анус (утримання або виштовхування фекалій)	Привчання до туалету (самоконтроль)
Фалічна	3-6 років	Статеві органи (мастурбація)	Ідентифікація з дорослими тієї ж статі, які виступають в ролі образу для наслідування
Латентна	6-12 років	Відсутня (сексуальна бездіяльність)	Розширення соціальних контактів з однолітками
Генітальна	пубертат (статеве дозрівання)	Статеві органи (здатність до гетеросексуальних відносин)	Встановлення інтимних відносин або закоханість; витіснення свого трудового внеску у суспільство

Надмірна турботливість. При цьому дитина не має можливості сама управляти своїми внутрішніми функціями.

У будь-якому випадку відбувається скупчення лібідо, що в зрілі роки може привести до “залишкового” поведження, пов'язаного з тією стадією, на яку прийшла фрустрація або регресія.

Також важливими поняттями в психоаналітичній теорії є регресія і фіксація. Регресія, тобто повернення в найбільш ранню стадію і прояв дитячого поведження, характерного для цього періоду. Хоча регресію вважають особливим випадком фіксації – затримкою або припиненням розвитку на визначеній стадії. Послідовники Фрейда вважають, що регресія і фіксація взаємодоповнюють один одного.

Оральна стадія триває від народження приблизно до 18-місячного віку. У цей період дитина цілком залежить від батьків, і область рота пов'язана з зосередженням приємних відчуттів і задоволенням біологічних потреб. На думку Фрейда, рот залишається важливою ерогенною зоною протягом усього життя людини. Оральна стадія закінчується, коли припиняється годування груддю.

3. Фрейд висунув постулат, згідно якому у дитини, яка отримувала надмірну або недостатню стимуляцію у дитинстві, скоріш за все сформується у подальшому орально-пасивний тип особистості – веселий, оптимістичний, очікує “материнського” відношення до себе. Характеризується довірливістю, пасивністю, незрілістю і надмірною залежністю.

На протязі другої половини першого року життя починається друга фаза оральної стадії – орально-агресивна, або орально-садистична фаза. Фіксація на орально-садистичній стадії виражається в таких рисах як любов до суперечок, песимізм, цинічне відношення. Цьому типу властиво експлуатувати інших людей і домінувати над ними з метою задоволення своїх потреб.

Анальна стадія починається у віці від 18-ти місяців і продовжується до третього року життя. Протягом періоду маленькі діти одержують значне задоволення від затримування та виштовхування фекалій. У цій стадії приучення до туалету дитина вчиться розмежовувати вимоги Ід (задоволення

від негайної дефекації) і соціальні обмеження, що йдуть від батьків (самостійний контроль над потребами). Фрейд вважав, що всі майбутні форми самоконтролю і саморегуляції беруть початок у цій стадії.

У результаті фрустрації в цей період («зараз же сходи на горщик») можливо формування *анально-утримуючого типу* особистості. Цей тип у більш дорослому віці надзвичайно жадібний, методичний, пунктуальний і впертий. Другий результат цієї анальної фіксації – *анально-виштовхуючий*. Рисами такого типу є схильність до руйнації, занепокоєння, імпульсивність і навіть садистичну жорстокість. В любовних відносинах у зрілому віці такі індивідууми частіше за все сприймають партнерів у першу чергу як об'єкти володіння.

Деякі батьки заохочують своїх дітей до регулярного спорожнення і щедро хвалять за це. Подібний підхід виховує позитивну самооцінку і навіть може сприяти розвитку творчих спроможностей.

Фалічна стадія. Між трьома і шістьма роками інтереси, обумовлені лібідо, зміщаються в зону геніталій. Протягом фалічної фази психосексуального розвитку діти можуть досліджувати статеві органи, мастурбувати і виявляти інтерес у питаннях зв'язаних із народженням і статевими відношеннями. Діти, на думку Фрейда, мають хоча б неясне уявлення про сексуальні відношення і, у більшій своїй частині, розуміють статевий акт як агресивні дії батька стосовно матері.

Домінуючий конфлікт цієї стадії в хлопчиків називається *Едиповим комплексом*, і аналогічний у дівчинок – *комплекс Електри*.

Суть цих комплексів укладена в несвідомому бажанні кожної дитини мати батька протилежної статі й усуненні батька однієї з ним статі.

У нормі ці комплекси розвиваються по-різному в хлопчиків і дівчинок. Розглянемо, як він виявляється в хлопчиків.

З моменту народження головним джерелом задоволення для дитини є мати або особа, що її заміщає. Хлопчик хоче мати матір, хоче виражати свої еротичні почуття точно так само, як, по його спостереженню, роблять люди

старшого віку. У той самий час батько сприймається як перешкода до одержання генітального задоволення. Звідси, через суперництво або ворожнечу з батьком, тому що хлопчик розуміє, що батько не бажає терпіти його романтичні почуття до матері, у результаті чого виникає небезпека відплати, з'являється острах кастрації. Це змушує відмовитися від прагнення до інцесту з матір'ю.

Вирішення Едипова комплексу відбувається на більш пізній стадії розвитку, приблизно між п'ятьма і сьома роками, коли хлопчик пригнічує свої сексуальні бажання і починає ідентифікувати себе з батьком. Цей процес, що одержав назву *ідентифікації з агресором*, виконує декілька функцій. По-перше, придбання конгломерату цінностей, моральних норм, установок, моделей статевої ролі поведінки. По-друге, у процесі ідентифікації хлопчик може утримати матір, як і об'єкт любові, шляхом заміщення, тому що він має ті ж якості, що і батько. Однак найважливішим є інтерналізація батьківських заборон і норм, що дає ґрунт для розвитку совісті або суперего. Тобто суперего являється вирішенням Едипова комплексу.

Версія Едипова комплексу в дівчинок називається комплексом Електри. Вступаючи у фалічну стадію, дівчинка виявляє відсутність пенісу (що може символізувати відсутність сили), як у брата і батька. На цьому ґрунті, по Фрейдіві, у дівчинок розвивається *заздрість до пенісу*, що виражається у відкритій ворожості до матері, докоряючи, що та родила її без пеніса. Прагнення до батька формується на уявленні про нього як власника цього органа. Сексуальне задоволення фокусується на кліторі, і в дівчинок 5-7 років кліторальна мастурбація супроводжується маскулініними фантазіями, у яких клітор стає пенісом. Вирішення комплексу Електри в дівчинок, по Фрейдіві, йде тим же шляхом що в хлопчиків, тобто ідентифікацією із матір'ю.

Дорослі чоловіки з фіксацією на фалічній стадії поведуться зухвало, вони хвалькуваті і необачні, домагаються успіху (символічну перемогу над батьком), «донжуанський» стиль поведінки.

Жінок фалічна фіксація приводить до схильності фліртувати, зваблювати, до безладних статевих зв'язків, хоча можуть здаватися наївними і безневинними в сексуальному відношенні.

Недозволені комплекси можуть призводити до невротичних моделей поведінки, що мають відношення до імпотенції і фригідності*.

Латентний період. У проміжку від 6-7 років до початку підліткового віку розташовується фаза сексуального затишку, латентний період.

Фрейд приділяв мало уваги процесам у цей період, тому що на його думку сексуальний інстинкт у цей час приблизно дремає.

Початкова фаза генітальної стадії (періоду, що продовжується від зрілості до смерті) характеризується біохімічними і фізіологічними змінами в організмі. Результатом цих змін є характерне для підлітків посилення збудливості і підвищення сексуальної активності. Інакше кажучи вступу у генітальну стадію характерне найбільш повне задоволення сексуального інстинкту. Розвиток у нормі веде до вибору шлюбного партнера і створенню сім'ї.

Генітальний характер – ідеальний тип особистості в психоаналітичній теорії. Розрядка лібідо в статевому акті забезпечує можливість фізіологічного контролю над імпульсами, що надходять від статевих органів. Фрейд казав, що для того щоб сформувався нормальний генітальний тип характеру, людина повинна відмовитися від пасивності, властивої дитинству, коли усі форми задоволень давалися легко.

Грунтуючись на вищесказаному, ми можемо стверджувати, що за умови послідовного закономірного проходження кожного етапу психосексуального розвитку, без можливих порушень якого-небудь з етапів, становлення особистісної сексуальності повинне відповідати нормі

Якщо в родині **більше ніж одна дитина**, то випадки дитячого суперництва за увагу батьків - не рідкість. Причина тому - бажання кожної дитини постійно бути в центрі уваги батьків. Деякі діти більшою мірою схильні до цього почуття суперництва, інші - меншою. На одних воно

впливає позитивно і допомагає розвиватися, на інших чинить негативний вплив, викликаючи в них почуття меншовартості, і розвиваючи низьку самооцінку. Ось кілька порад, які допоможуть вам уникнути суперництва між сестрами і братами.

1. Ставтеся до дітей як до індивідуальних особистостей. Не намагайтеся ставитися до них однаково і проводити з ними однакову кількість часу, дарувати їм однакову кількість уваги і любові, тому що саме це і викликає у дітей підозрілість. Вони починають задавати собі питання, чи дійсно ви ставитеся до них однаково, чи дійсно в одного такі ж гарні подарунки, як і в іншого і т.д.

2. Будь-якою ціною уникайте порівнянь. Не ставте дитині питання типу "чому ти не можеш прибрати у своїй кімнаті так само, як твій брат", "чому ти не вчишся так само добре, як твій брат". Прославляючи одну дитину над іншим шляхом порівняння, ви провокуєте виникнення почуття ревності. Дитина у вашому посланні до нього чує не те, що йому треба за собою прибрати або добре вчитися, а те, що його люблять менше, ніж брата.

3. Розвивайте в кожній дитині його індивідуальні якості. Підтримуйте розвиток у дітей різних здібностей та інтересів. Коли дитина відчуває, що ви визнали й оцінили його таланти і унікальність, він вже не намагається змагатися з братами і сестрами, розуміючи, що це ні до чого.

4. Намагайтеся більше часу проводити з кожною дитиною окремо. Діти цінують це. Побудуйте свій день так, щоб першорядним для вас був час, який ви проводите з дітьми, а не робота.

5. Встановіть чіткі рамки. Діти повинні навчитися поважати один одного. Це означає, що старші не повинні ображати молодших, у той час як молодші не повинні докучати і дразнити старших. Діти повинні знати, що входити без проса в кімнату батьків або старших братів чи сестер не можна. Ви у свою чергу повинні пам'ятати, якщо діти посварилися, ви повинні залишатися об'єктивними і неупередженими.

Народження братика або сестрички - справжній переворот у житті! Для мами і тата це величезна радість. А що це для вашого старшого дитини? Для нього це непередбачена подія. Тепер потрібно ділитися своїми іграшками, своїм життєвим простором, а саме головне - любов'ю батьків.

Спочатку новонароджений сприймається старшим дитиною як нова іграшка: її цікаво помацати, їй можна порадіти. Але через деякий час ви помітите, що все змінилося. Вашій первістку стало ясно, що немовля влаштувався на його території назавжди. При цьому він багато спить або проводить час у мами на руках.

Чим менше вік старшого дитини, тим прояви ревності у нього будуть більш відвертими. Деякі діти стають агресивними по відношенню до немовляти, але ще частіше - по відношенню до батьків, так несправедливо надійшли з ним.

Інші дітлахи починають несвідомо копіювати поведінку новонародженого, щоб перевірити, як і раніше чи вони улюблені дорослими. Найбільш часто зустрічається сечовипускання в ліжку, дитина може знову почати смоктати палець, гризти нігті, постійно нити. Головне для маленького ревнивця - привернути до себе увагу батьків, нехай навіть негативний.

Не сваріть дитину, якщо він робить дурниці. Не варто карати його за мокрі штанці, адже, судячи з усього, ваш первісток страждає. Він страждає без вашої любові. Всіма своїми діями він як би говорить: "Я теж маленький! Я боюся, що ти мене розлюбиш. Мені не вистачає уваги!".

Важливо пам'ятати, що дитячу ревності краще попередити, ніж з нею боротися. Фізичні потреби новонародженого, безумовно, вимагають задоволення, але зараз не менш важливо задовольняти емоційні потреби старшої дитини. Намагайтеся якомога частіше приділяти час своєму ревнивцеві. Чудово посидіти біля колиски сплячого немовляти, проте він не зверне уваги на те, скільки часу ви провели поряд з ним. Не важко здогадатися, хто обов'язково це помітить.

Запасіться любов'ю, пам'ятайте, що повністю запобігти ревності не вдасться, але можна звести її до мінімуму. Щоб не провокувати спалахів дитячої ревності, дайте зрозуміти своєму старшому, що як і раніше любите його. Ось кілька порад, як направити дитячу заздрість у потрібне русло.

- Не забувайте про те, яке велике значення для твого первістка мають звичні ситуації. Не допускайте небезпечних помилок: не віддавайте кімнату старшої дитини, його ліжечко або іграшки новоприбулому малюкові. Якщо раніше ваша перша дитина на ніч завжди слухав казку чи мав інший звичний ритуал відходу до сну, обов'язково збережіть цей порядок. Згадай всі звичні для нього традиції і по можливості поверніть звичний хід речей.

- Не забувайте, що ваш старший дитина теж ще маленький. У порівнянні з тендітним новонародженим старший малюк здається вам Гуллівером. Але як би останній не виглядав, і в три роки, і в п'ять він залишається маленькою дитиною. Боріться з інстинктивним спонуканням вимагати від старшого того, про що б ви ні помислів ще пару тижнів тому. Уникайте команд і вчинків, що сигналізують: "Не торкайся!" Довіряйте молодшу дитину старшому. Заохочуйте обійми і прояви любові. А якщо боїтеся за дитину, і навчіть старшого проявляти свою любов безпечним способом, наприклад, посилати повітряні поцілунки або лоскотати п'ятки.

- Дайте маленькому ревнивцеві доручення, яке буде виконувати тільки він. Наприклад, вибирати, які носочки надіти немовляті, або співати йому перед сном пісеньку. Якщо ви будете намагатися надолужити упущене в спілкуванні з первістком тоді, коли молодший спить, старший все одно це зрозуміє. Свідомість того, що до нього проявляють увагу за залишковим принципом, ущемляє гідність дитини.

- Розділіть з чоловіком час, який ви проводите з кожним малюком. Двоє батьків - двоє дітей. Папа може піти зі старшим в цирк або театр, поїхати на екскурсію. Робіть разом з чоловіком все можливе, щоб старша дитина не відчувала себе у вигнанні. Зрештою, нагадайте маленькому ревнивцеві, що у нього є переваги. Його молодший братик або сестричка не

можуть співати, танцювати або бігати. Крім того, немовлятам не дозволяю, їсти морозиво, шоколадні цукерки і дивитися мультики. Ось вже дійсно, позаздрити нічому - одна зелена туга!

І пам'ятайте, дитяча ревності - проблема розв'язувана. А якщо вам не вдасться впоратися з нею самостійно, зверніться до дитячого психолога.

Висновки до розділу I

Проаналізувавши психологічну літературу з питання ревності ми можемо сказати, що почуття ревності є досить багатоликим проявом у системі внутрішнього стану людини. Здавна воно було предметом дослідження багатьох вчених. Аналіз ревності проводився в руслі двох концептуальних напрямів.

Ми дізналися, що прихильники одного з них розглядали дане явище як порок або, принаймні, як безперечний моральний недолік. В основі ревності вбачали гордість, марнославство, самолюбство, підозрілість, недовіру, помисливість - все, що завгодно, але тільки не яку-небудь моральну перевагу. Прихильники другого напрямку намагалися зняти з ревності тяжіє над нею момент засудження, підкреслюючи неприпустимість змішування її з неналежним формами прояву цього почуття.

Було виявлено, що роль ревності у соціальних відносинах не може бути визначена однозначно. З одного боку, вона цінна і корисна, оскільки стимулює людську активність, старанність у досягненні поставленої мети. Але з іншого боку, ревності, виявляється зовні, може породжувати серйозні соціальні конфлікти і навіть призводити до скоєння злочинів

Нами було визначено, що приводом для виникнення ревнощів зазвичай є зрада або нерозділене кохання. Породжується аналізоване почуття абсолютно певними рисами характеру людини (образливість, помисливість, вразливість, підвищена сугестивність, підозрілість, конфліктність, нестриманість, настороженість і ін.) Роль умов, що сприяють виникненню ревнощів, грають різноманітні чинники, серед яких найбільш важливі: прояв зневаги у взаєминах, постійне вихваляння сторонніх осіб, тимчасова розлука, сексуальна дисгармонія, виховання в дусі недовіри до представників протилежної статі, власні враження від фактів невірності батьків, друзів, невтішні минула репутація партнера та ін. Різко підвищує підозрілість, ускладнюючи відносини партнерів, і систематичне вживання алкоголю, наркотиків.

Виявлено, що існують декілька видів ревнощів: тиранічні, від ущемлення, звернені та приватні: а) Тиранічні ревнощі: Такі люди схильні пред'являти навколишнім дуже високі вимоги, виконати які буває вкрай важко або зовсім неможливо. До того ж їх непомірні вимоги ні в кого не викликають співчуття, тому що душевні властивості цих осіб не мають у своєму розпорядженні до них інших людей, а навпаки, сприяють виникненню конфліктів, ускладнення відносин у родині. б) Ревнощі від ущемлення: Є долею людей з тривожно-недовірливим характером, невпевнених у собі, легко впадають в смуток і розпач, що схильні перебільшувати неприємності і небезпеки. У багатьох з них всі ці властивості супроводжуються дуже низькою самооцінкою. Вважаючи себе людьми слабкими, нецікавими, вони вважають, що не має права розраховувати на добре ставлення оточуючих. в) Звернені ревнощі: Зазвичай звернені ревнощі виникають на місці згаслої любові або там, де її і зовсім не було, так як зберігається любов (навіть власницька) рідко поєднується з потребою різноманітності і мріями про інших партнерів. Цей тип ревнощів досить широко поширений. г) Приватні ревнощі. Приватні ревнощі зароджується під впливом життєвого досвіду. Якщо людина виховується в дусі недовіри до інших людей і йому поволі

вселяють, що «всі жінки (усі чоловіки) однакові», то немає нічого дивного в тому, що він починає чекати підтвердження цієї думки і від свого партнера і відповідним чином до нього ставиться.

Ми дійшли такого висновку, що залежно від психологічного змісту, типу і інтенсивності переживання, виділяється кілька реакцій ревнощів.

Нормальні, непатологічні реакції вирізняються адекватністю ситуації, зрозумілі багатьом людям, підпорядковані суб'єктові, нерідко контрольовані з його боку. Патологічні ревнощі мають такі характеристики: а) когнітивні реакції виражаються в прагненні аналізувати факт зради, шукати її причину, шукати винного (я - партнер - суперник) б) афективні реакції виражаються в емоційному переживанні зради. Найхарактерніші емоції - розпач, гнів, ненависть і презирство до себе й партнера, любов і надія в) поведінкові реакції постають, у вигляді боротьби або відмови. Гострі й глибокі реакції ревнощів є результатом повної несподіванки зради на тлі благополучного шлюбу.

Ми виявили, що ревнощі можуть бути у чоловіків, жінок і у дітей. Чоловічі ревнощі можна розподілити на групи: а) Чоловік-власник: ці люди бажають мати максимальну владу над своєю жінкою, чим менше у неї свободи, тим краще. Такі чоловіки часто невпевнені в собі, а тому намагаються максимально обмежити свободу коханої, щоб кількість суперників заздалегідь звести до нуля. б) Самовпевнений цінитель прекрасного: Це той чоловік, який хоче і вміє пишатися своєю жінкою. Він хоче, щоб всі бачили, яка гарна його дівчина, щоб заздрили йому. При цьому такий людина впевнена в собі, його не бентежать можливі конкуренти, тому що він вважає себе кращим. в) Байдужий чоловік: він просто майже не звертає уваги на свою жінку, тому й зрада для нього часто проходить непоміченою, навіть при явних ознаках. г) Чоловік - «за-вільну-любов»: це експериментатори в сексі, які шукають собі в пару таку ж невгамовну особу. Їх влаштовують зради, але вони хочуть все про них знати, при цьому самі змінюють на право і на ліво, після чого змушують жінку захоплюватися їх

пригодами. Що стосується жіночих ревнощів, то їх також можна розподілити за групами: ревнощі шпигунські, підозрілі, стовпові, ясновидиця, англійські, не до жінки

Дитячі ревнощі поділяються на дві групи:

1) Перші реакції ревнощів спостерігаються вже в дев'ятимісячних дітей. Вони примітивні й стереотипні. Дитина кричить, плаче, сіпається, коли вона бачить, як мати підходить до іншої дитини, бере її на руки. У десять місяців, бачачи, як мати кладе голову батькові на плече, намагається всунути між ними. Потім у віці від 2,5-5 років ревнощі з'являються за наявності в дитини вже активної любові до батьків, яка виявляється «нерозділеною». Мати або батько не відповіли їй взаємністю, не поставилися до її почуття з бажаною увагою. Тобто дитина хоче, щоб вся увага приділялася тільки їй, і нікому іншому.

2) Якщо в родині більше ніж одна дитина, то випадки дитячого суперництва за увагу батьків - не рідкість. Причина тому - бажання кожної дитини постійно бути в центрі уваги батьків. Деякі діти більшою мірою схильні до цього почуття суперництва, інші - меншою. На одних воно впливає позитивно і допомагає розвиватися, на інших чинить негативний вплив, викликаючи в них почуття меншовартості, і розвиваючи низьку самооцінку.

РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕЖИВАННЯ РЕВНОЩІВ

2.1 Методи та методики дослідження

Згідно з нашою метою, поставленими цілями та завданнями, нами були використані такі методи: теоретичний, математико-статистичний та емпіричний.

Метою нашого дослідження являється виявлення: чи ревнива людина, наскільки ревнива, виявлення самооцінки, діагностика самооцінки та рівня тривожності, також виявлення п'яти незалежних змінних (нейротизм, екстраверсія, відкритість досвіду, співробітництво, сумлінність), оцінки розвитку особистісних якостей складаючих з 16 факторів. Тому ми обрали такі методики та тести:

1) «Побудова особистісного профілю (16 - факторний опитувальник)» (ДОДАТОК А). Мета опитувальника Кеттела, що містить перелік біполярних показників, - оцінити розвиненість наступних особистісних якостей, що складають 16 факторів:

- 1) стриманий - товариський,
- 2) мислення конкретне, обмежене - абстрактне,

- 3) емоційно нестійкий - стійкий,
- 4) залежний від групи - самостійний,
- 5) серйозний - безтурботний,
- 6) з виразом "я" - не принципове,
- 7) боязкий - схильний до ризику,
- 8) жорсткий - м'який,
- 9) довірливий - підозрілий,
- 10) практичний - з багатою уявою,
- 11) прямолінійний-гнучкий,
- 12) спокійний - неспокійний,
- 13) схильний до новаторства - консервативний,
- 14) поступливий - напористий,
- 15) спонтанний - контролюючий себе,
- 16) спокійний - напружений.

Крім того, виявляється якість: брехливий - правдивий. Особистісний опитувальник у пропонованому варіанті містить 105 питань. Людина повинна вибрати одну із трьох запропонованих відповідей, яка найбільшою мірою відповідає його поглядам, ваша думка про себе. Відповідати треба якомога точніше, але не дуже поволі, приблизно на 5-6 питань у хвилину.

Обробка отриманих матеріалів здійснюється наступним чином. Спеціальний ключ, який представляє собою матрицю з отворами, накладається на бланк з відповідями. Кожна відповідь (А - так, В-не знаю, С - ні) має свою умовну вартість в балах для кожного питання. Бали потім переводяться в умовні бали (стени). Оцінка за факторами для кожного випробуваного набуває символ при порівнянні її з середніми оцінками.

2) «Наскільки ви ревниві» (ДОДАТОК Б) Мета тесту: визначити ступінь ревнощів у кожної людини. Визначити наскільки вона ревнива. У даному тесті сім питань, на кожне з них надається по три відповіді, потрібно вибрати ту, яка найбільше підходить людині, яка проходить тест. Для обробки результатів надається ключ, згідно з яким можна побачити ступінь

ревнощів, а саме: якщо набрано від 7 до 13 балів, то почуття ревнощів людині незнайоме. Вона спокійна і врівноважена натура, найчастіше мислить нестандартно. Від 14 до 19 балів, то людині притаманні приховані ревнощі, але вона незмінно тримає під контролем свої почуття. Від 20 до 25 балів – це людина ревнивець, але вона докладаете всіх зусиль, щоб не показати цього. Коли інші люди досягають успіхів, яких по праву заслуговує і вона, щиро турбується. Від 26 до 30 балів - людина ревнива в класичному розумінні цього слова. Їх ревнощі швидко переходить в лють, і тут вже не має ніякого значення, чи перебуваєте ви наодинці один з одним або на людях. Від 31 до 35 балів – то ця людина легко сходиться з людьми. Але з огляду на гіпертрофованої ревності розлучається з ними так само часто, як і знайомиться.

3) «П'ятифакторний особистісний опитувальник МакКрає – Коста» (ДОДАТОК В) П'ятифакторний тест-опитувальник являє собою набір з 75 парних, протилежних за своїм значенням, стимульних висловлювань, що характеризують поведінку людини. Стимульний матеріал має п'ятиступеневу оціночну шкалу Лайкерта (-2; -1; 0; 1; 2), за допомогою якої можна вимірювати ступінь вираженості кожного з п'яти факторів (екстраверсія - інтроверсія; прихильність - відособленість; самоконтроль - імпульсивність; емоційна нестійкість - емоційна стійкість; експресивність - практичність). Для проходження методики досліджуваному потрібно прочитати перше парне висловлювання та визначити, яке із двох альтернативних висловлювань йому більше всього підходить. Якщо підходить вислів, записаний ліворуч від оціночної шкали, то використовується для оцінки цього висловлювання значення «-2» або «-1». Якщо підходить праве висловлювання, то воно оцінюється значеннями «2» або «1». Значення «-2» або «2» обираються в тому випадку, якщо оцінювати висловлювання виражене сильно. Якщо це висловлювання виражено слабко (слабіше), то вибирається значення «-1» або «1». У тому випадку, коли жодна з альтернатив вам не підходить, а підходить щось середнє між ними, то вибирається значення «0».

На основі вже аналізу первинних факторів можна скласти певне уявлення про характерологічні особливості випробуваного. Наприклад, високі бали (11-15) з первинного фактору 1.1 свідчать про певну активність випробуваного, низькі (-7) - про його пасивність. У кожному з первинних чинників зліва позначається риса особистості, яка за версією «Великої п'ятірки» відповідає високим значенням бальних оцінок, справа ж позначається риса особистості з низькими бальними оцінками. Наприклад, первинний фактор 1.2 (домінантність - підпорядкованість) був оцінений високими балами (11-15). Можна констатувати, що випробуваному, мабуть, притаманна ознака доміантності. Якщо ж за цим фактором отримані низькі значення (3-7 балів), то для випробуваного швидше за все характерна ознака підпорядкованості (конформності).

Характерологічні ознаки, які можуть бути визначені у випробуваного за допомогою первинних чинників «Великої п'ятірки»:

1. Екстраверсія - інтроверсія
 - 1.1. Активність - пасивність
 - 1.2. Домінування - підпорядкованість
 - 1.3. Товарииськість - замкнутість
 - 1.4. Пошук вражень - уникнення вражень
 - 1.5. Прояв - уникнення почуття провини
2. Прихильність - відособленість
 - 2.1. Теплоота - байдужість
 - 2.2. Співробітництво - суперництво
 - 2.3. Довірливість - підозрілість
 - 2.4. Розуміння - нерозуміння
 - 2.5. Повага інших - самоповага
3. Самоконтроль - імпульсивність
 - 3.1. Акуратність - неаккуратність (відсутність акуратності)
 - 3.2. Наполегливість - відсутність наполегливості
 - 3.3. Відповідальність - безвідповідальність

3.4. Самоконтроль поведінки - імпульсивність (відсутність самоконтролю)

3.5. Передбачливість - безтурботність

4. Емоційна стійкість - емоційна нестійкість

4.1. Тривога - безтурботність

4.2. Напруженість - розслабленість

4.3. Депресивність - емоційна комфортність

4.4. Самокритика - самодостатність

4.5 Емоційна лабільність - емоційна стабільність

5. Експресивність - практичність

5.1. Цікавість - консерватизм

5.2. Допитливість - реалістичність

5.3. Артистичність - відсутність артистичності

5.4. Сенситивності - нечутливість

5.5. Пластичність - ригідність

Сума балів первинних факторів по вертикалі визначає кількісну вираженість основного чинника. Мінімальна кількість набраних балів для будь-якого основного чинника дорівнює 15, максимальна кількість - 75. Умовно бальні оцінки можна розділити на високі (51-75 балів), середні (41-50 балів) і низькі (15-40 балів).

4) «Методика діагностики самооцінки рівня тривожності Спілбергера - Ханіна» (ДОДАТОК Г). Методика діагностики самооцінки Спілбергера - Ханіна є надійним і інформативним способом самооцінки рівня тривожності в даний момент (реактивна тривожність як стан) і особистісної тривожності (як стійка характеристика людини). Особистісна тривожність характеризує стійку схильність сприймати велике коло ситуацій як загрозові, реагувати на такі ситуації станом тривоги. Реактивна тривожність характеризується напругою, занепокоєнням, нервозністю. Дуже висока реактивна тривожність викликає порушення уваги, іноді порушення тонкої координації. Дуже висока особистісна тривожність прямо корелює з наявністю невротичного

конфлікту, з емоційними і невротичними зривами і психосоматичними захворюваннями.

Тест-опитувальник містить дві шкали: шкалу ситуаційної тривожності і шкалу особистісної тривожності. Для першої шкали обирає відповіді відповідають чотирьом альтернативам («Ні, це не так», «Мабуть, так», «Вірно», «Цілком вірно»). Для другої шкали відповіді також відповідають чотирьом альтернативам («Ніколи», «Майже ніколи», «Часто», «Майже завжди»).

Для того щоб підрахувати суму балів, отриманих за відповіді на судження за шкалами ситуаційної й особистісної тривожності, необхідно скористатися ключем до методики оцінки тривожності. Порядковими номерами вибраних альтернатив по кожному з номерів суджень в ключі відповідає певна кількість балів. Наприклад, для першого судження першій альтернативі («Ні, це не так») присвоєно 4 бали, другій альтернативі («Мабуть, так») - 3, третій альтернативі - 2, четвертій альтернативі - 1 бал, і так далі.

Підраховується загальна кількість балів за всіма судженням окремо по кожній із шкал (ситуаційної тривожності і особистісної тривожності). Це загальна кількість балів окремо по кожній шкалі ділиться на 20. Підсумковий показник розглядається як рівень розвитку відповідного виду тривожності для даного досліджуваного. При цьому показники рівня тривожності будуть:

3,5-4,0 бала - дуже висока тривожність; 3,0-3,4 бала - висока тривожність; 2,0-2,9 бала - середня тривожність; 1,5-1,9 бала - низька тривожність; 0,0-1,4 бала - дуже низька тривожність.

5) «Тест чи ревниві ви?» (ДОДАТОК Д). Метою тесту є те, щоб визначити: чи ревнива людина взагалі. Надається 12 запитань і на кожне з них по три відповіді, де потрібно вибрати ту, яка більш усього підходить досліджуваному. Кожна відповідь оцінюється як 1, 2 або 3 бали. Усі бали сумуються, а потім ми дивимося за ключем, чи ревнива людина, тобто якщо набрано від 12 до 20 то ви абсолютно не ревниві або ваша половина веде себе

ідеально. Проте якщо у вас виникає підозра в зраді, швидше за все, ви будете праві, тому що це не може бути проявом вашого характеру. Якщо набрано від 21 до 28 то ви ревниві, але в міру. Якщо вам у голову приходять «чорні думки» і охоплює недовіра, то ви вмієте проявити стриманість і завдяки здоровому глузду ніколи не доходить до сварки, до точки «кипіння», не проявляєте агресивності та насильства до можливих суперників. А якщо набрано від 29 до 36 то ви владна людина і багато хочете від інших. Отелло - ягня в порівнянні з вами. Велика небезпека в тому, що ваші ревності дійсно можуть підштовхнути вашу другу половину до зради. Обережно! Ревності - ваша стійка риса.

6) «Тест на виявлення рівня самооцінки» (ДОДАТОК Е). Мета тесту: визначити рівень самооцінки: занижка, зависока, адекватна. Надається 10 запитань і по 2-3 відповіді на кожне з них. Відповіді оцінюються балами 1, 3, 4 та 5. По завершенню тесту, усі бали сумуються, і за ключем ми дивимося, яка у підлеглого самооцінка.

Якщо набрано від 50 до 38 то Ви задоволені собою й упевнені в собі. У вас велика потреба домінувати над людьми, любите підкреслювати своє «я», виділяти свою думку. Вам байдуже те, що про вас говорять, але самі ви маєте схильність критикувати інших. Чим більше у вас балів, тим більше вам підходить визначення: «Ви любите себе, але не любите інших». Але у вас є один недолік: надто серйозно до себе ставитеся, не приймаєте ніякої критичної інформації. І навіть якщо результати тесту вам не сподобаються, швидше за все, ви «захиститеся» твердженням «всі брешуть календарі».

Якщо від 37 до 24 балів то Ви живете у злагоді з собою, знаєте себе і можете собі довіряти. Маєте цінне вміння знаходити вихід з важких ситуацій як особистого характеру, так і у взаєминах з людьми. Формулу вашого ставлення до себе і оточуючих можна висловити словами: «Задоволений собою, задоволений іншими». У вас нормальна здорова самооцінка, ви вмієте бути для себе підтримкою і джерелом сили і, що найголовніше, не за рахунок інших.

А якщо набрано від 23 до 10 то очевидно, ви незадоволені собою, вас мучать-сумніви і незадоволеність своїм інтелектом, здібностями, досягненнями, своєю зовнішністю, віком, статтю. Ніхто не вимагає від вас самовдоволення, але ви повинні приймати себе, поважати себе, підтримувати в собі цей вогник.

2.2 Організація дослідження

У дослідженні приймали участь 80 людей (100%), з них 30 юнаків (37%) віком від 20 до 24 років, 30 дівчат (37%) віком від 19 до 23 років, 10 чоловіків (13%) віком від 43 до 58 років та 10 жінок (13%) віком від 38 до 63 років. (Рисунок 2.1). Уцілому у дослідженні прийняли участь 40 осіб (50%) чоловічої статі і 40 осіб (50%) жіночої статі. (Рисунок 2.2)

Сімейне становище на час проходження методик у 30 юнаків: 18 людей зустрічаються з дівчиною, 8 людей – у пошуках другої половини і 4 юнака одружені. У дівчат: 23 людини – зустрічаються з хлопцем, 5 людей - у пошуках другої половини і 2 людини замужні. Що стосується чоловіків, то: всі 10 чоловік одружені. А жінки: 8 людей замужні і дві незамужні. (Рисунок 2.3)

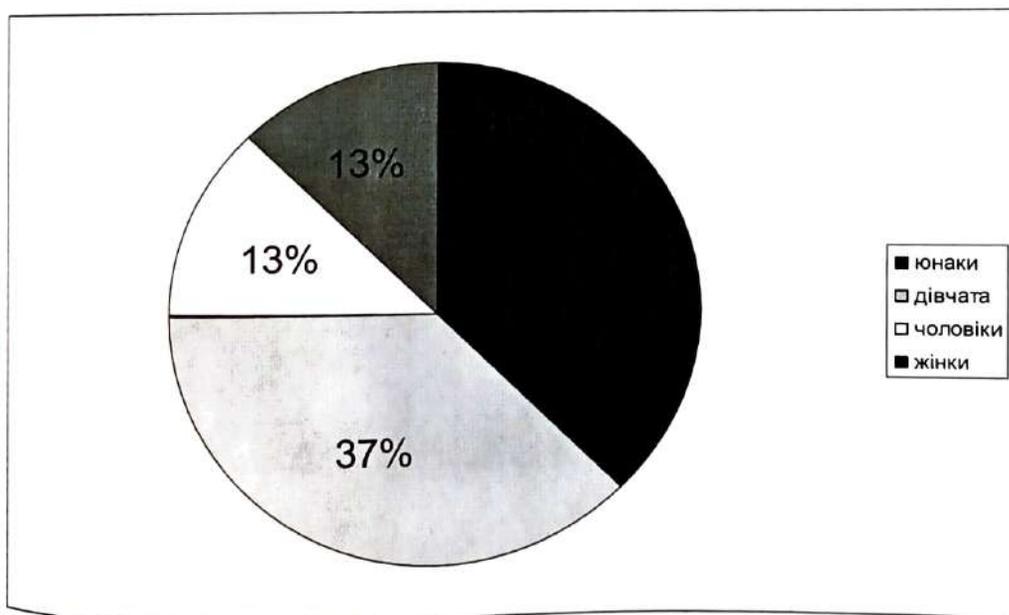

Рис.2.1 Статеві та вікові особливості

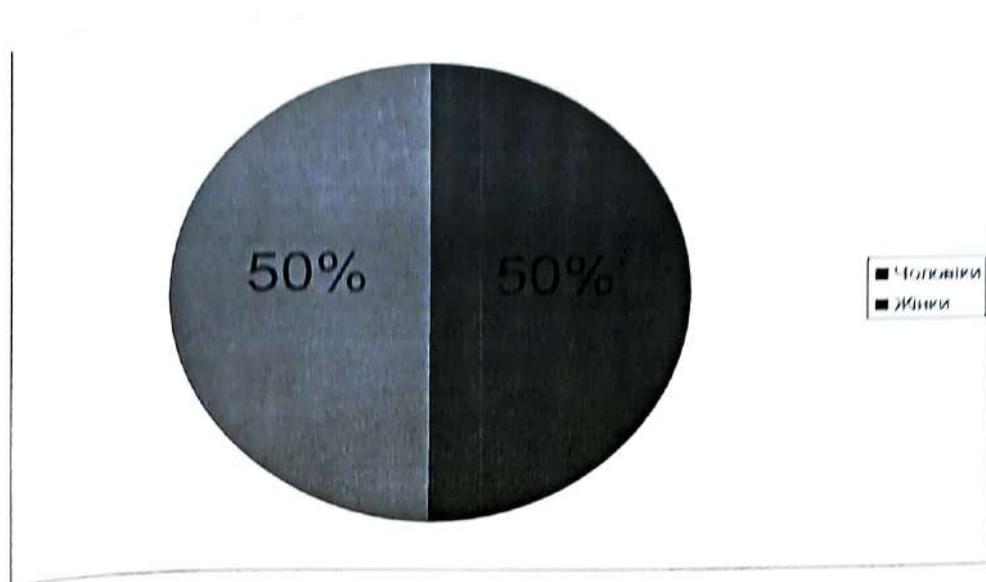

Рис. 2.2 Показники людей, які приймали участь у дослідженні

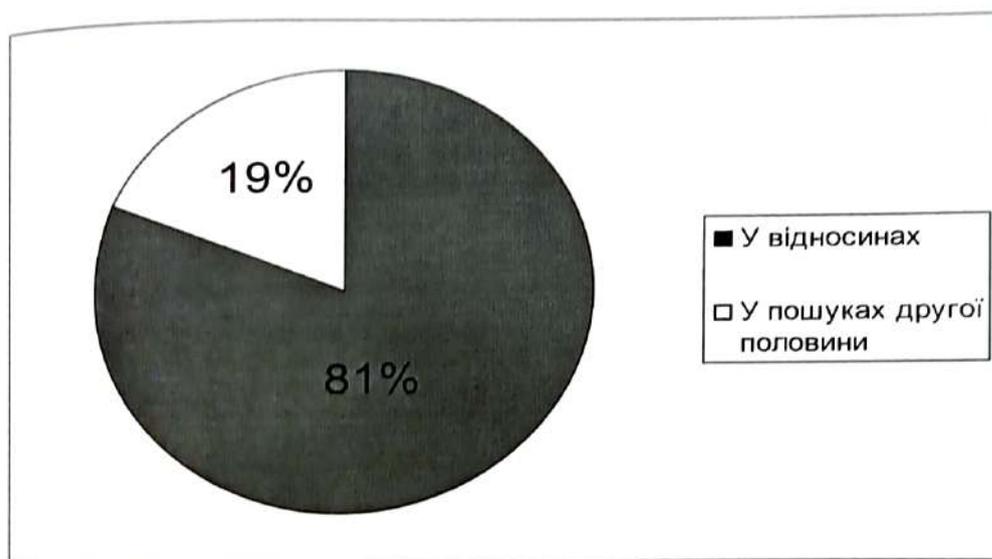

Рис. 2.3 Сімейне становище досліджуваних

2.3 Аналіз та інтерпретація отриманих даних

Проаналізувавши дані за «П'ятифакторним особистісним опитувальником МакКрає – Коста», ми підраховали середній показник по п'яти шкалам (1. Екстраверсія – інтроверсія, 2. Прихильність –

відособленість, 3. Самоконтроль – імпульсивність, 4. Емоційна стійкість - емоційна нестійкість, 5. Експресивність – практичність) для юнаків, дівчат, чоловіків та жінок окремо. (Таблиця 2.1) Мінімальна кількість набраних балів для будь-якого основного фактора дорівнює 15, максимальна кількість – 75. Умовно бальні оцінки можна розділити на високі (51-75 балів), середні (41-50 балів) і низькі (15-40 балів).

Таблиця 2.1

Розподіл середніх показників за «П'ятифакторним особистісним опитувальником МакКрає – Коста»

	1	2	3	4	5
Юнаки	24,9	28,3	20,8	31,6	37,4
Дівчата	35,6	31,2	31,6	25,2	28,2
Чоловіки	62	69	71	59	52,4
Жінки	75	72	69	63	61,3

Виходячи з того, що ми бачимо та таблиці, то ми можемо сказати, що дівчатам та юнакам за шкалою Екстраверсія – інтроверсія притаманні такі особистісні якості: пасивність, підпорядкованість, замкнутість, уникнення вражень та уникнення почуття провини. А чоловікам та жінкам навпаки притаманна : активність, домінування, товариськість, пошук вражень, прояв почуття провини.

Дивлячись на шкалу 2. Прихильність – відособленість, ми можемо казати, що дівчатам та хлопцям більш притаманні такі особистісні якості, як: байдужість, суперництво, підозрілість, нерозуміння та самоповага. Чоловікам та жінкам притаманні такі особистісні якості: теплота, співробітництво, довіра, повага інших, розуміння.

Юнаки	2,1	4,3	2,2	2,7	2,6	1,7	1,3	4,7	4,8	3,2	3,2	5,5	4,6	4,7	2,3	4,9	4,7
Дівчата	1,5	5,2	1,5	2,5	1,8	2,1	1,5	5,2	4,3	2,7	4,1	4,8	3,8	4,5	2,6	4,7	4,2
Чоловіки	9,2	6,3	3,7	7,4	5,3	6,2	7,1	2,3	1,6	1,1	8,1	2,5	2,8	8	9,4	2,2	7,4
Жінки	8,4	5,7	5,2	6,5	5,4	5,1	7	2,4	1,3	2,2	8,5	2,3	2,5	7,8	9,1	1,8	6,8

Після чого були підраховані вторинні фактори, такі як: F1. Тревога, F2. Екстраверсія – Інтроверсія, F3. Чутливість та F4. Конформність за формулами:

$$F_1 = (38-2L+3O+4Q_4) - 2(C+N+Q_3) / 10;$$

$$F_2 = (2A+3E+4F+5H) - (2Q_2+11) / 10;$$

$$F_3 = (77+2C+2E+2F+2N) - (4A+6I+2M) / 10;$$

$$F_4 = (4E+3M+4Q_1+4Q_2) - (3A+2C) / 10.$$

Значення отримані від 1 до 5,5 балів – вважаються низькими, а від 5,5 до 10 балів високими.

Спочатку ми підраховали середній показник у хлопців (37%) та дівчат (37%) разом по усім чотирьом вторинним факторам. (Тфблиця 2.3)

Таблиця 2.3

Середній показник за вторинними факторами у хлопців та дівчат

	F1	F2	F3	F4
Хлопці	6,1	2,8	6,3	4,7
Дівчата	5,7	3,2	5,4	4,8

Можна казати про те, що у хлопців та дівчат високий рівень тривоги (F1) Тривога не обов'язково невротична, оскільки вона може бути обумовлена ситуаційно. Проте в чомусь має непристосованість, так як

людина незадоволена у степені, що не дозволяє йому виконувати вимоги і досягати того, чого бажає..

Розглядаючи фактор (F₂), було виявлено, що більшість людей складають інтроверти. Тобто люди схильні до сухості, до самозадоволення, замороженню міжособистісних контактів. Вони більш замкнуті, їм комфортно на самоті. Вони спілкуються з меншою охотою, ніж екстраверти і не так легко сходяться з людьми.

Розглядаючи фактор (F₃) була виявлена тенденція відчувати труднощі у зв'язку з проявою у всьому емоційністю. Ці люди можуть ставитися до типу незадоволених і фрустрованих. Однак присутня чутливість до нюансів життя. Ймовірно, є артистичні схильності і м'якість.

Про фактор (F₄) можна сказати, що низькі показники свідчать про залежність від групи, пасивну особистість, яка б вимагала підтримки у інших осіб і орієнтує свою поведінку в напрямку людей, які таку підтримку надають.

Отриані дані за вторинними факторами у хлопців та дівчат, які складають середнє значення, можна побачити на Рисунку 2.4

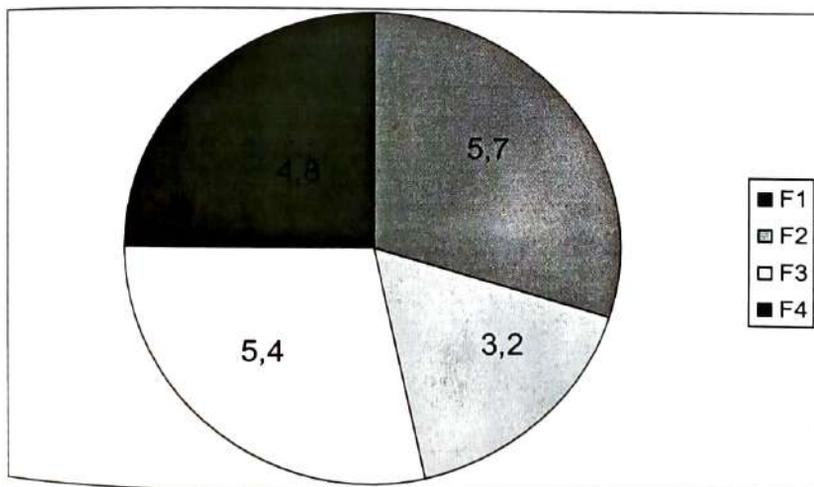

Рис. 2.4 Результати діагностики вторинних даних у хлопців та дівчат

Після чого ми підрухували середній показник у чоловіків (13%) та жінок (13%) також разом по вторинному факторові. (Таблиця 2.4)

Таблиця 2.4

Середній показник за вторинними факторами у чоловіків та жінок

	F ₁	F ₂	F ₃	F ₄
Чоловіки	1,9	6,8	6,6	6,9
Жінки	1,7	7,4	6,3	6,6

Дивлячись на фактор (F₁) можна казати про те, що загалом ці люди задоволені тим, що є, і можуть домогтися того, що їм здається важливим.

Розглядаючи фактор (F₂) було вивлено, що люди соціально контактні, успішно встановлюють і підтримують міжособистісні зв'язки. Тобто більшість складає екстравертів.

Про фактор (F₃) можна сказати що більшість людей являються заповзятливими, рішучими і гнучкими особистостями. Ці люди схильні не помічати життєвих нюансів, спрямовуючи свою поведінку на занадто явне і очевидне. Якщо виникають труднощі, то вони викликають швидку дію без достатнього роздуми.

Розглядаючи фактор (F₄) ми визначили, що це люди незалежні, відважні, різкі особистості. Виявляють значну ініціативу.

Отриманий середній показник за вторинним фактором у чоловіків та жінок можна побачити на Рисунку 2.5

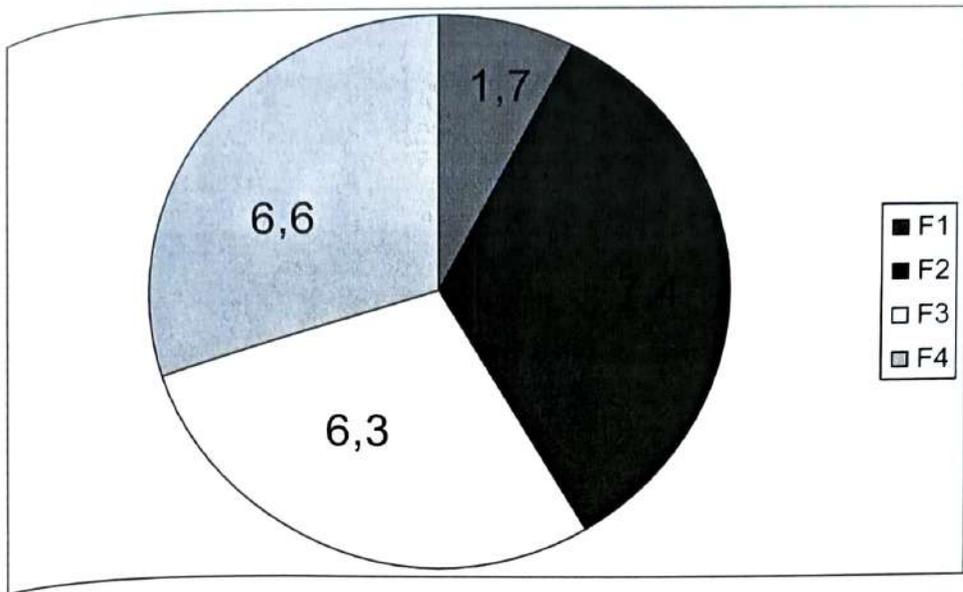

Рис. 2.5 Результати діагностики середнього значення за вторинним фактором для чоловіків та жінок

Проаналізувавши результати за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілберґера – Ханіна», яку пройшли 30 юнаків було виявлено, що особистісна тривожність: у 14-ти людей висока (47%), у 7 людей низька (23%) і у 9 людей середня (30%); а ситуативна тривожність: у 5 людей висока (17%), у 18 людей низька (60%) а у 7 людей середня (23%) (Таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Розподіл показників за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілберґера – Ханіна» для юнаків

Вид тривожності	Особистісна тривожність		Ситуативна тривожність	
	Кількість людей	Відсотки	Кількість людей	Відсотки
Висока	14	47%	5	17%
Середня	9	30%	7	23%
Низька	7	23%	18	60%

Показники у графічному вигляді за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна» для юнаків можна побачити на Рисунку 2.6

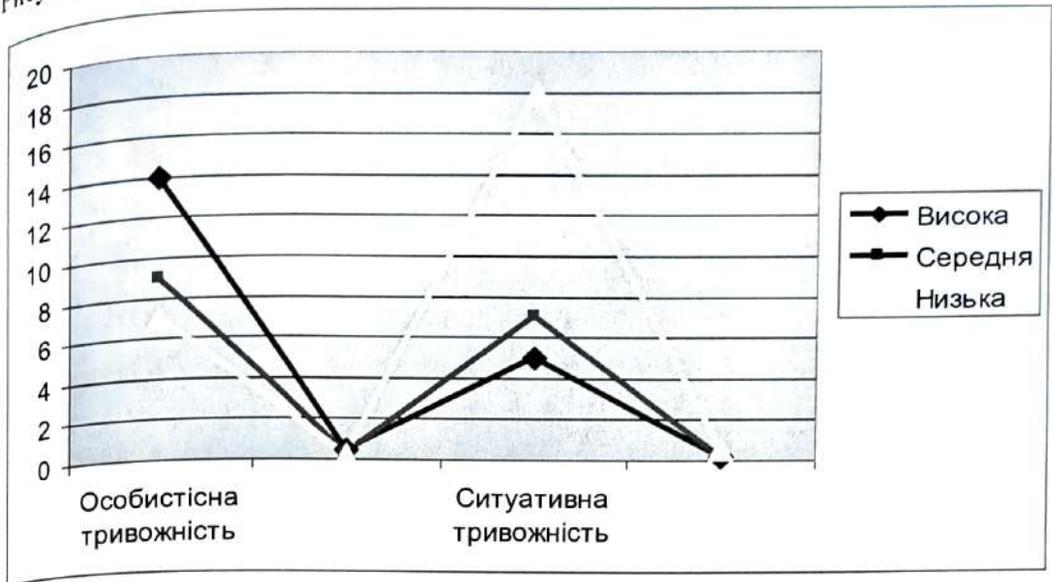

Рис.2.6 Результати діагностики за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна» для юнаків

Проаналізувавши результати за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна», яку пройшли 30 дівчат було виявлено, що особистісна тривожність: у 16-ти людей висока (53%), у 2-х людей низька (7%) і у 12-ти людей середня (40%); а ситуативна тривожність: у 11-ти людей висока (37%), у 9-ти людей низька (30%) а у 10-ти людей середня (33%) (Таблиця 2.6).

Таблиця 2.6

Розподіл показників за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна» для дівчат

Вид тривожності	Особистісна тривожність		Ситуативна тривожність	
	Кількість людей	Відсотки	Кількість людей	Відсотки
Висока	16	53%	11	37%
Середня	12	40%	10	33%

Низька	2	7%	9	30%
--------	---	----	---	-----

Показники у графічному вигляді особистісної тривожності за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна» для дівчат можна побачити на Рисунку 2.7

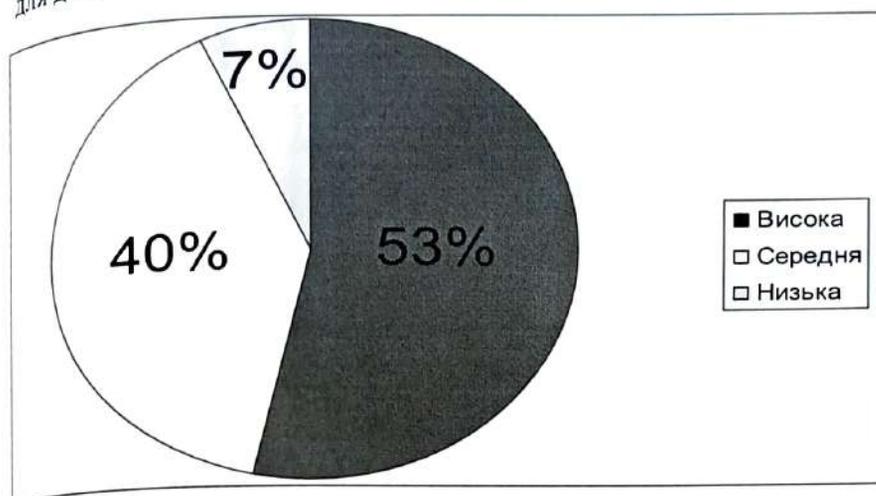

Рис. 2.7 Результати діагностики особистісної тривожності для дівчат

Показники у графічному вигляді ситуативної тривожності за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна» для дівчат можна побачити на Рисунку 2.8

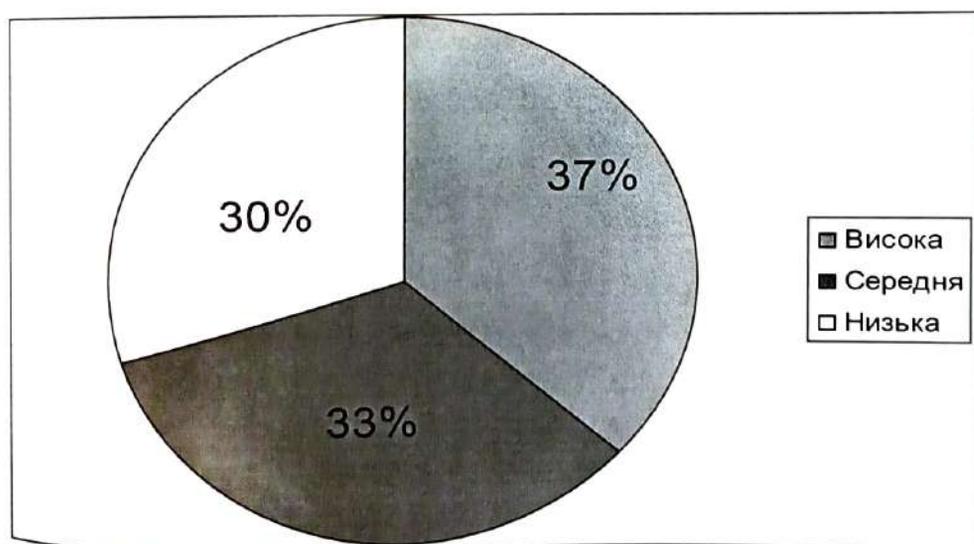

Рис. 2.8 Результати діагностики ситуативної тривожності для дівчат

Проаналізувавши результати за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна», яку пройшли 10 чоловіків було виявлено, що особистісна тривожність: у 7 людей середня (70%) і у 3-х людей занадто низька (30%); а ситуативна тривожність: у 5 людей середня (50%) і у 5 людей занадто низька(50%). (Таблиця 2.7).

Таблиця 2.7

Розподіл показників за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна» для чоловіків

Вид тривожності	Особистісна тривожність		Ситуативна тривожність	
	Кількість людей	Відсотки	Кількість людей	Відсотки
Середня	7	70%	5	50%
Занадто низька	3	30%	5	50%

Показники у графічному вигляді особистісної тривожності за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна» для чоловіків можна побачити на Рисунку 2.9

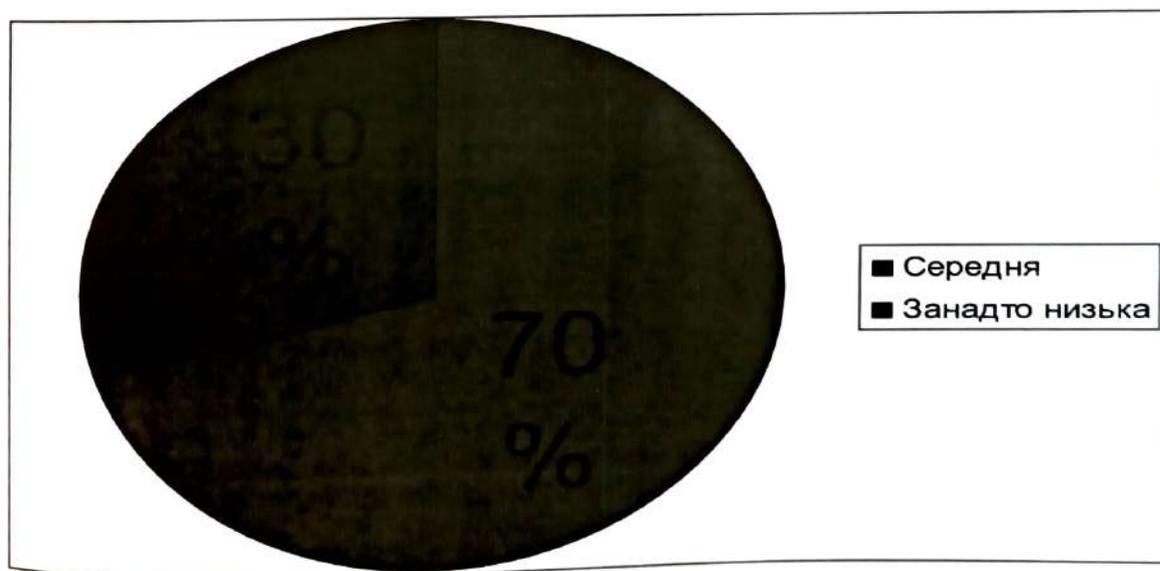

Рис.2.9 Результати діагностики особистісної тривожності для чоловіків

Показники у графічному вигляді ситуативної тривожності за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна» для чоловіків можна побачити на Рисунку 2.10

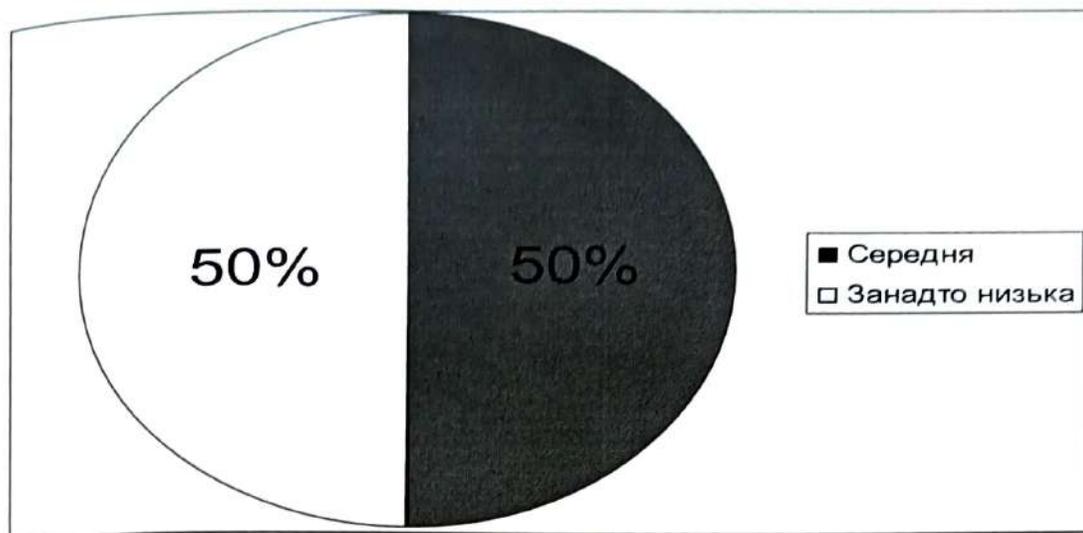

Рис. 2.10 Результати діагностики ситуативної тривожності для чоловіків

Проаналізувавши результати за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна», яку пройшли 10 жінок було виявлено, що особистісна тривожність: у 6-х людей середня (60%) а у 4 люодей висока (40%); а ситуативна тривожність: у 7 людей висока (70%) а у 3-х людей середня (30%). (Таблиця 2.8).

Таблиця 2.8

Розподіл показників за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна» для жінок

Вид тривожності	Особистісна тривожність		Ситуативна тривожність	
	Кількість людей	Відсотки	Кількість людей	Відсотки
Висока	4	40%	7	70%
Середня	6	60%	3	30%

Показники у графічному вигляді за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна» для жінок можна побачити на Рисунку 2.11

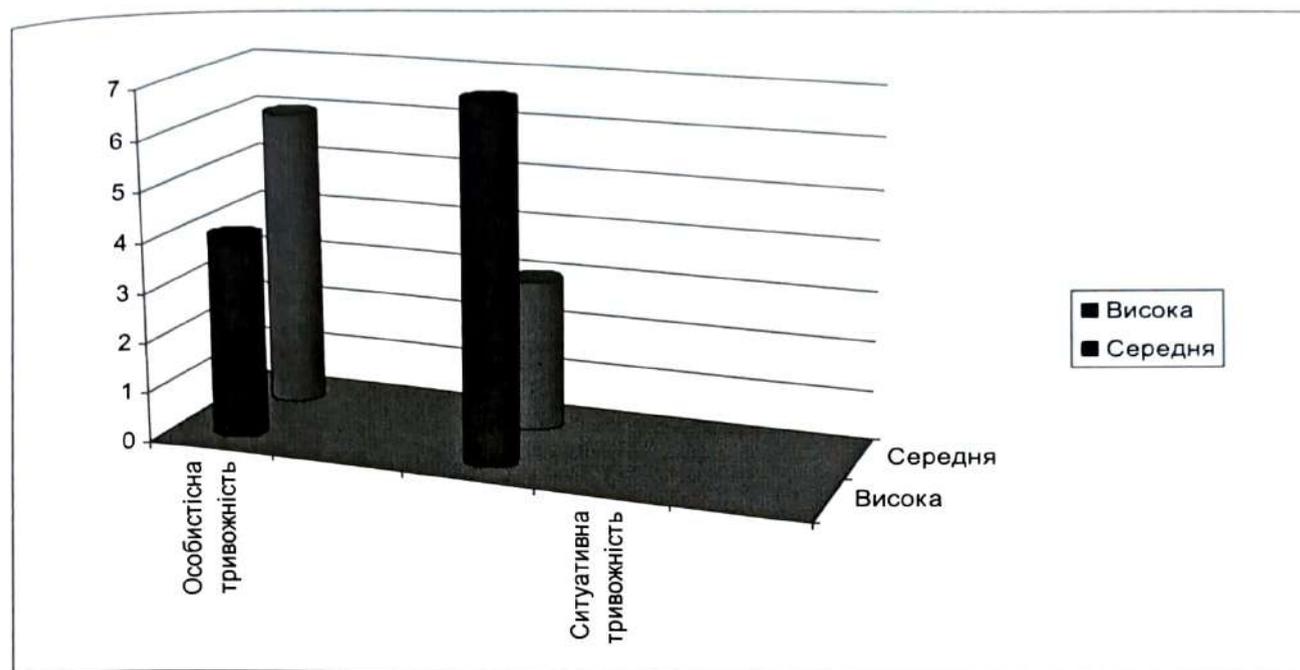

Рис.2.11 Показники за методикою «Діагностика самооцінки рівня тривожності Спілбергера – Ханіна» для жінок

Проаналізувавши результати за тестом «Наскільки Ви ревниві», який пройшли 30 юнаків було виявлено, що 18 людей ревниві, 2 людини неревниві і 10 людям притаманні приховані ревності (Таблиця 2.9).

Таблиця 2.9

Розподіл показників за тестом «Наскільки ви ревниві» для юнаків

Прояв ревності	Кількість людей	Відсотки
Ревниві	18	60%
Неревниві	2	7%
Приховані ревності	10	33%

Розраховуючи процентне відношення для тесту «Наскільки Ви ревниві» у юнаків, було виявлено, що ревниві – 60%, неревниві – 7% та мають приховані ревнощі – 33%. (Рисунок 2.12)

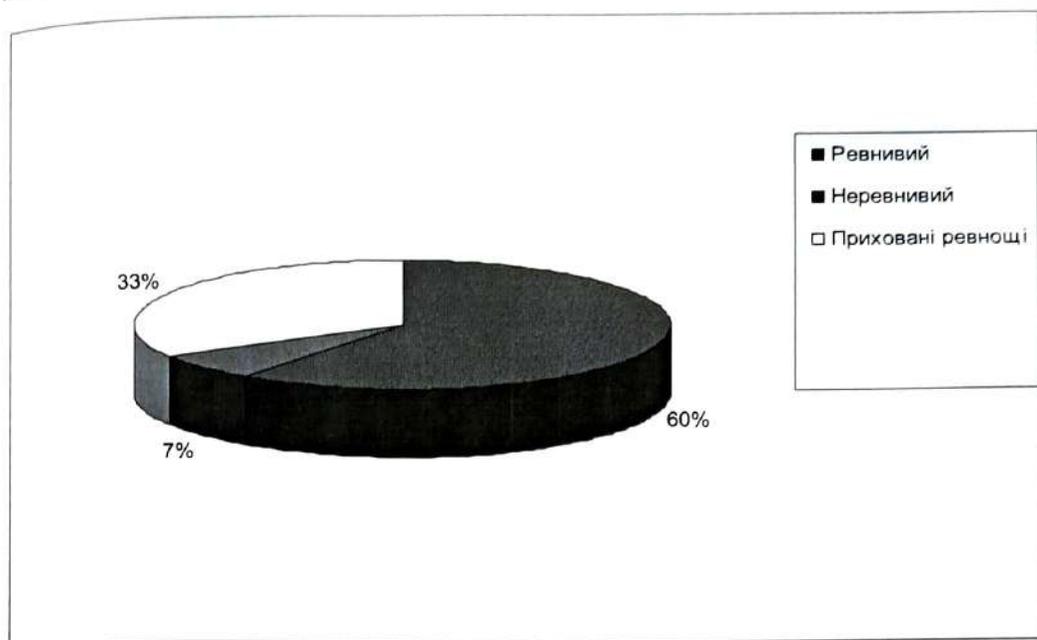

Рис. 2.12 Результати тесту «Наскільки ви ревниві» для юнаків

Проаналізувавши результати за тестом «Наскільки Ви ревниві», який пройшли 30 дівчат було виявлено, що 22 людини ревниві, 4 людини неревниві і 4-м людям притаманні приховані ревнощі (Таблиця 2.10).

Таблиця 2.10

Розподіл показників за тестом «Наскільки ви ревниві» для дівчат

Прояв ревнощів	Кількість людей	Відсотки
Ревниві	22	74%
Неревниві	4	13%
Приховані ревнощі	4	13%

Розраховуючи процентне відношення для тесту «Наскільки Ви ревниві» у дівчат, було виявлено, що ревниві – 74%, неревниві – 13% та мають приховані ревнощі – 13%. (Рисунок 2.13)

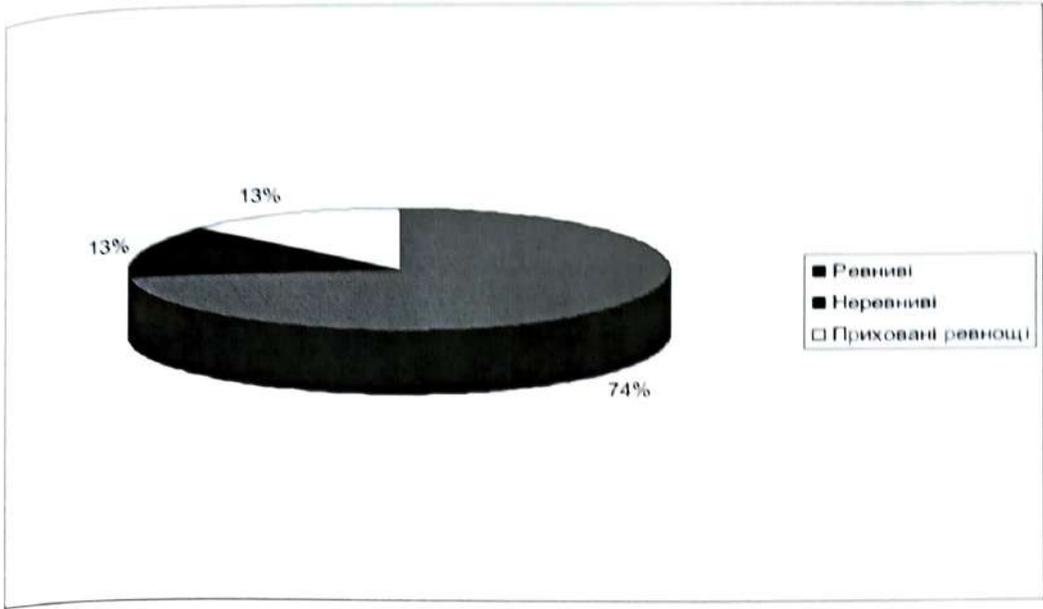

Рис. 2.13 Результати тесту «Наскільки ви ревниві» для дівчат

Проаналізувавши результати за тестом «Наскільки Ви ревниві», який пройшли 10 чоловіків було виявлено, що 2 людини ревниві, а 8 людей неревниві (Таблиця 2.11).

Таблиця 2.11

Розподіл показників за тестом «Наскільки ви ревниві» для чоловіків

Прояв ревності	Кількість людей	Відсотки
Ревниві	2	20%
Неревниві	8	80%

Розраховуючи процентне відношення для тесту «Наскільки Ви ревниві» для чоловіків, було виявлено, що ревниві – 20%, а неревниві – 80%.

(Рисунок 2.14)

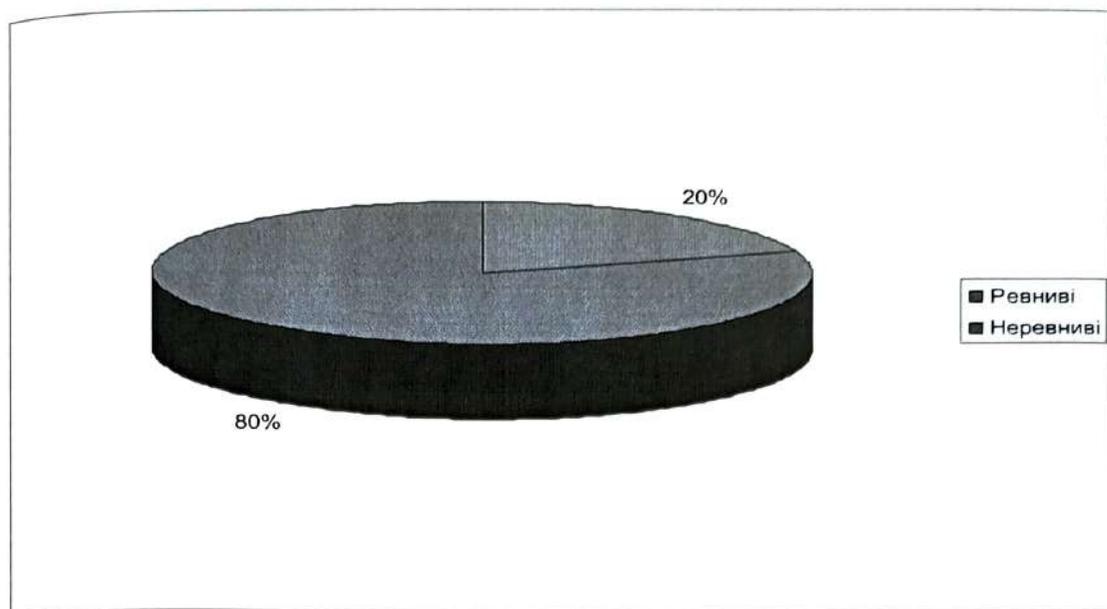

Рис.2.14 Результати тесту «Наскільки ви ревниві» для чоловіків

Проаналізувавши результати за тестом «Наскільки Ви ревниві», який пройшли 10 жінок було виявлено, що 3 людини ревниві і 7 людей неревниві (Таблиця 2.12).

Таблиця 2.12

Розподіл показників за тестом «Наскільки ви ревниві» для жінок

Прояв ревнощів	Кількість людей	Відсотки
Ревниві	3	30%
Неревниві	7	70%

Розраховуючи процентне відношення для тесту «Наскільки Ви ревниві» для жінок, було виявлено, що ревниві – 30% а неревниві – 70% (Рисунок 2.15).

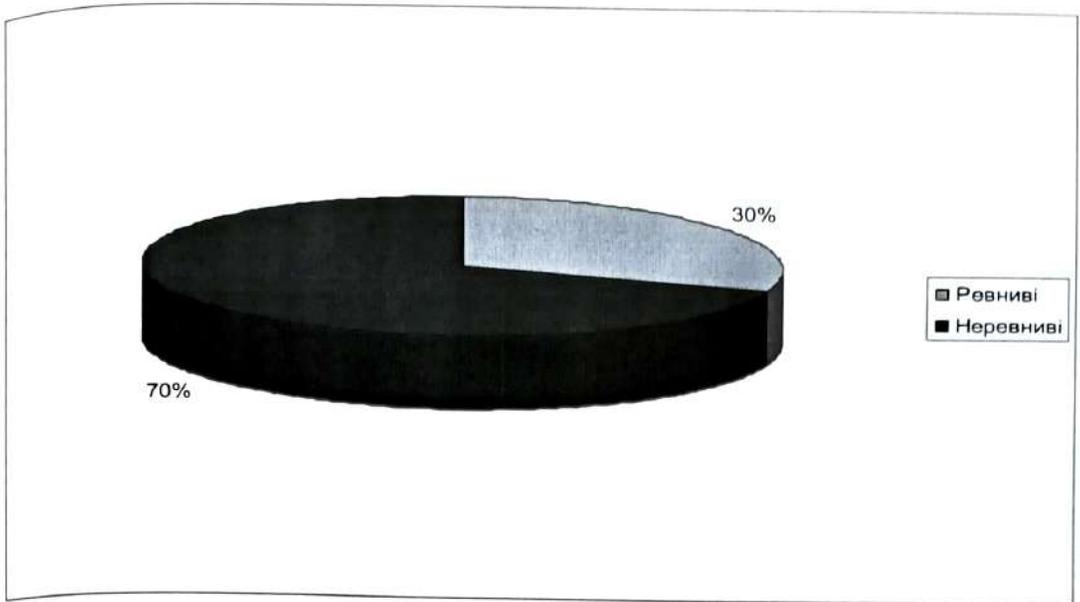

Рис. 2. 15 Результати тесту «Наскільки ви ревниві» для жінок

Проаналізувавши результати за тестом «Чи ревниві ви», який пройшли 30 юнаків було виявлено, що 20 людей ревниві, 4 людини неревниві і 6 людей ревниві але в міру (Таблиця 2.13).

Таблиця 2.13

Розподіл показників за тестом «Чи ревниві Ви» для юнаків

Прояв ревнощів	Кількість людей	Відсотки
Ревниві	20	66%
Неревниві	4	14%
Ревниві, але в міру	6	20%

Розраховуючи процентне відношення для тесту «Чи ревниві ви» для юнаків, було виявлено, що ревниві – 60%, неревниві – 14% та ревниві але вміру – 20%. (Рисунок 2.16)

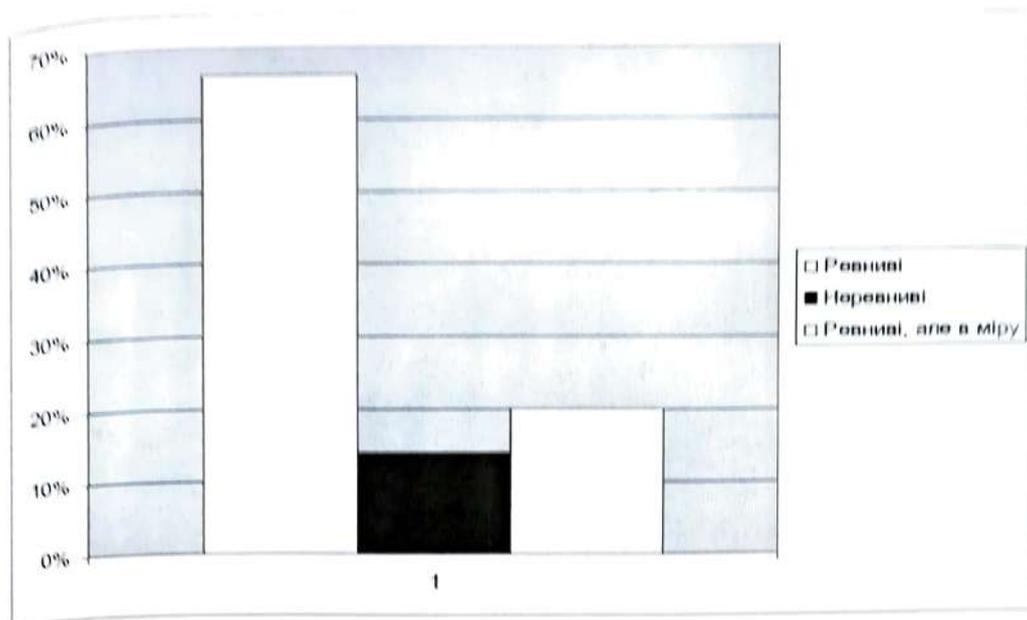

Рис. 2.16 Результати тесту «Чи ревниві ви» для юнаків

Проаналізувавши результати за тестом «Чи ревниві ви», який пройшли 30 дівчат було виявлено, що 22 людини ревниві, 4 людини неревниві і 4 людини ревниві але в міру (Таблиця 2.14).

Таблиця 2.14

Розподіл показників за тестом «Чи ревниві Ви» для дівчат

Прояв ревності	Кількість людей	Відсотки
Ревниві	22	74%
Неревниві	4	13%
Ревниві, але в міру	4	13%

Розраховуючи процентне відношення для тесту «Чи ревниві ви» для дівчат, було виявлено, що ревниві – 74%, неревниві – 13% та ревниві але вміру – 13%. (Рисунок 2.17)..

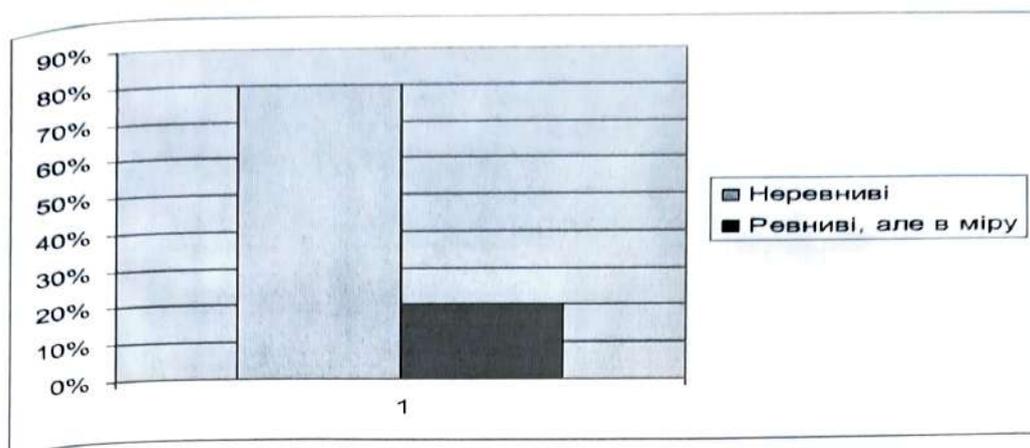

Рис. 2.18 Результати тесту «Чи ревниві ви» для чоловіків

Проаналізувавши результати за тестом «Чи ревниві ви», який пройшли 10 жінок було виявлено, що 4 людини ревниві і 6 людей ревниві але в міру (Таблиця 2.16).

Таблиця 2.16

Розподіл показників за тестом «Чи ревниві Ви» для жінок

Прояв ревності	Кількість людей	Відсотки
Ревниві	4	40%
Ревниві, але в міру	6	60%

Розраховуючи процентне відношення для тесту «Чи ревниві ви» для жінок, було виявлено, що ревниві – 40% та ревниві але в міру – 60%. (Рисунок 2.19)

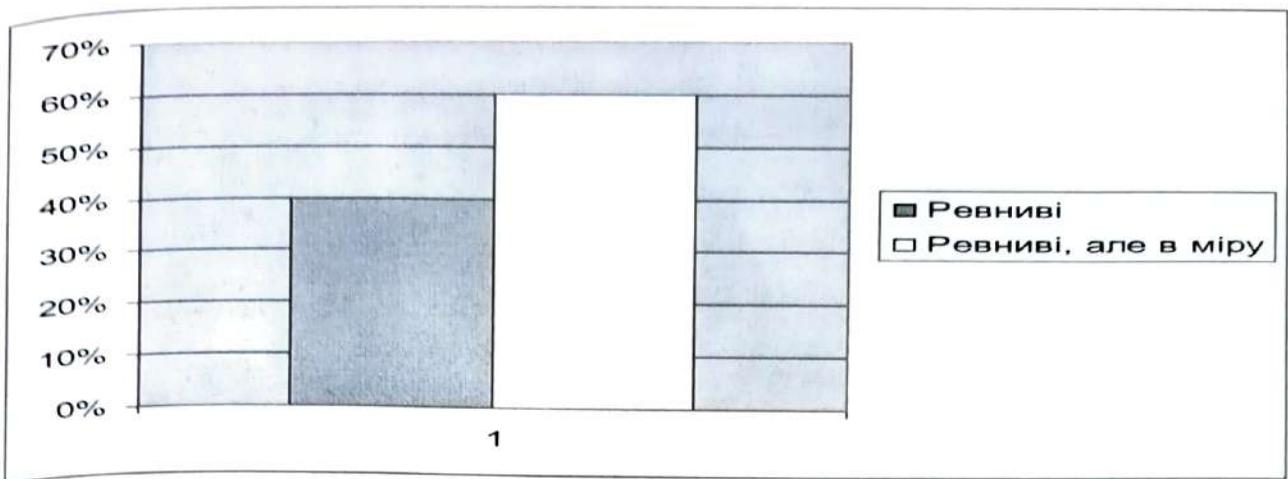

Рис. 2.19 Результати тесту «Чи ревниві ви» для жінок

Проаналізувавши результати за тестом «На виявлення рівня самооцінки», який пройшли 30 юнаків було виявлено, що у 18-ти людей занижена самооцінка, у 6-х людей адекватна самооцінка і ще в 6-х зависока самооцінка (Таблиця 2.17).

Таблиця 2.17

Розподіл показників за тестом «На виявлення рівня самооцінки» для юнаків

Вид самооцінки	Кількість людей	Відсотки
Зависока	6	20%
Адекватна	6	20%
Занижена	18	60%

Розраховуючи процентне відношення для тесту «На виявлення рівня самооцінки» для юнаків, було виявлено, що самооцінка зависока у – 20%, адекватна у 20%, а занижена у 60%. (Рисунок 2.20).

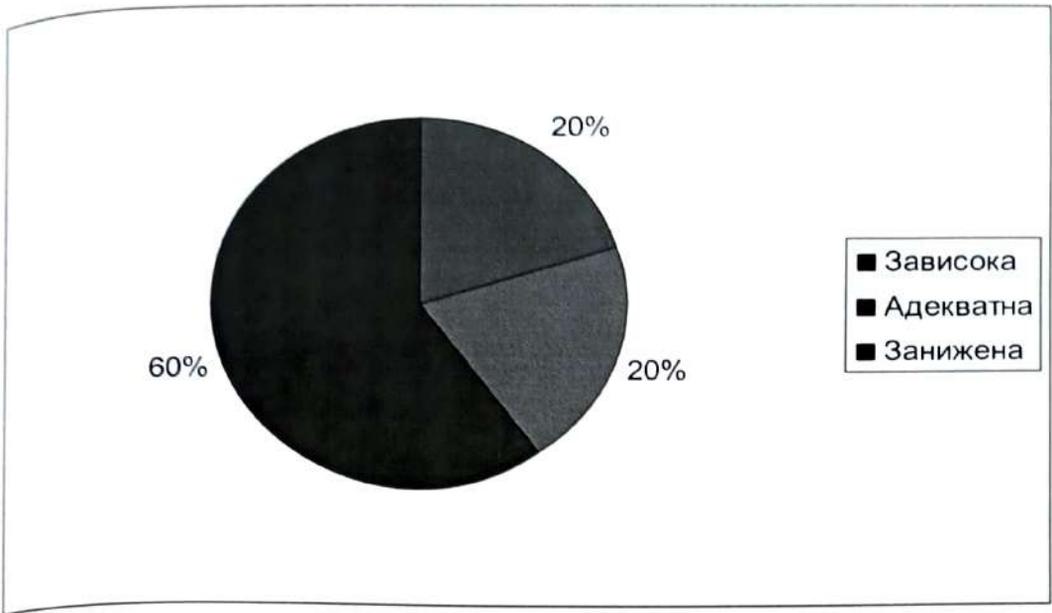

Рис. 2.20 Результати тесту «На виявленні рівня самооцінки» для юнаків

Проаналізувавши результати за тестом «На виявлення рівня самооцінки», який пройшли 30 дівчат було виявлено, що у 19-ти людей занижена самооцінка, а у 11 людей адекватна самооцінка (Таблиця 2.18).

Таблиця 2.18

Розподіл показників за тестом «На виявлення рівня самооцінки» для дівчат

Вид самооцінки	Кількість людей	Відсотки
Адекватна	11	36%
Занижена	19	64%

Розраховуючи процентне відношення для тесту «На виявлення рівня самооцінки» для дівчат, було виявлено, що самооцінка адекватна у 36%, а занижена у 64%. (Рисунок 2.21).

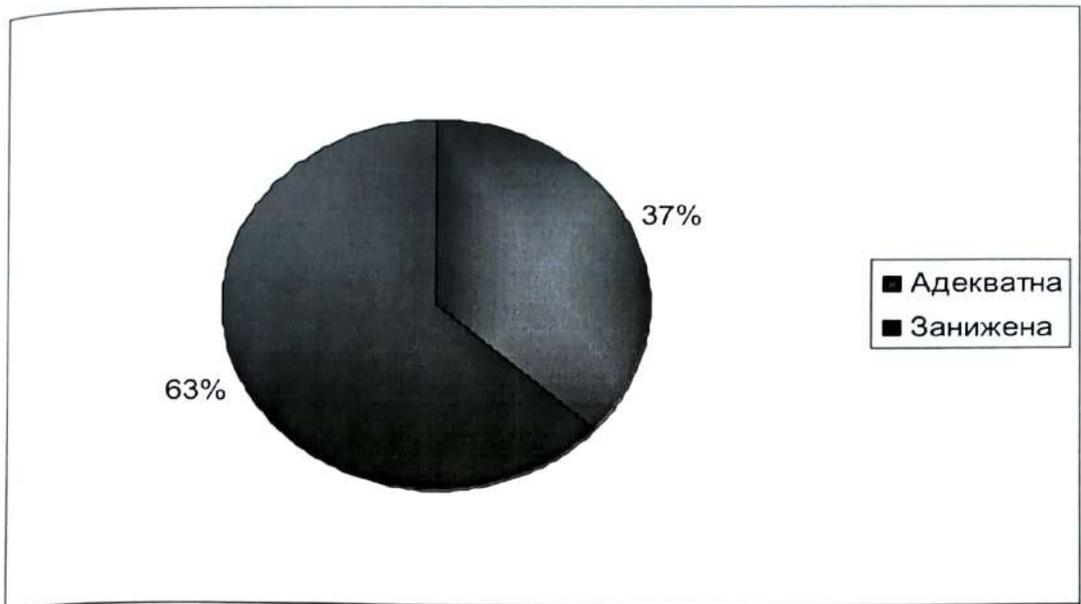

Рис. 2.21 Результати тесту «На виявленні рівня самооцінки» для дівчат

Проаналізувавши результати за тестом «На виявлення рівня самооцінки», який пройшли 10 чоловіків було виявлено, що у 3-х людей занижена самооцінка, а у 7 людей адекватна самооцінка (Таблиця 2.19).

Таблиця 2.19

Розподіл показників за тестом «На виявлення рівня самооцінки» для чоловіків

Вид самооцінки	Кількість людей	Відсотки
Адекватна	7	70%
Занижена	3	30%

Розраховуючи процентне відношення для тесту «На виявлення рівня самооцінки» для чоловіків, було виявлено, що самооцінка адекватна у 70%, а занижена у 30%. (Рисунок 2.22).

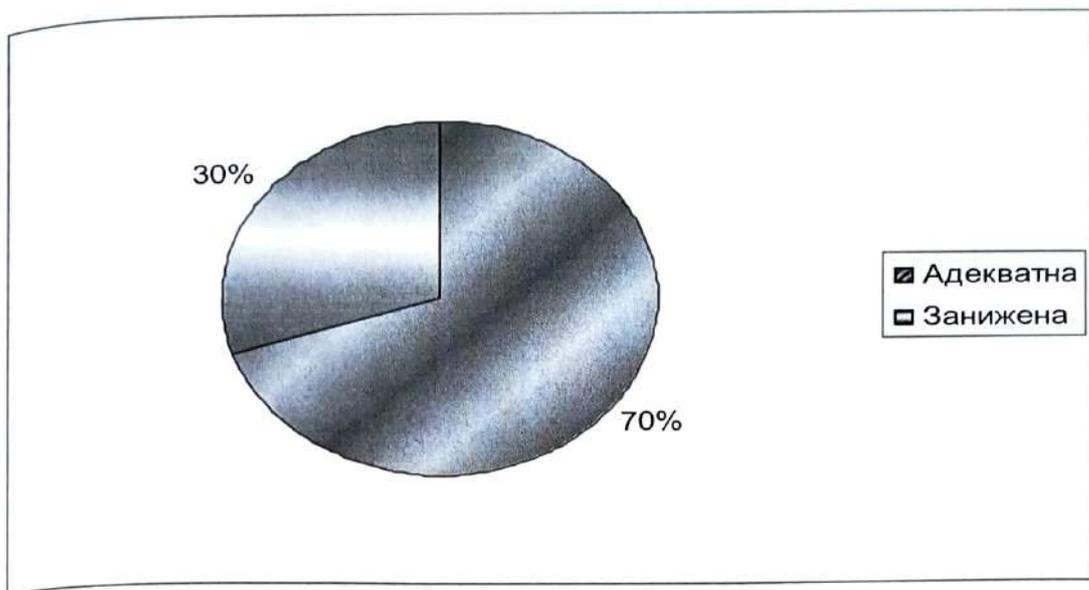

Рис. 2.22 Результати тесту «На виявленні рівня самооцінки» для чоловіків

Проаналізувавши результати за тестом «На виявлення рівня самооцінки», який пройшли 10 жінок було виявлено, що у 4-х людей занижена самооцінка (40%) а у 6 людей адекватна самооцінка (60%) (Таблиця 2.20).

Таблиця 2.20

Розподіл показників за тестом «На виявлення рівня самооцінки» для жінок

Вид самооцінки	Кількість людей	Відсотки
Адекватна	6	60%
Занижена	4	40%

Розраховуючи процентне відношення для тесту «На виявлення рівня самооцінки» для жінок, було виявлено, що самооцінка адекватна у 60%, а занижена у 40%. (Рисунок 2.23).

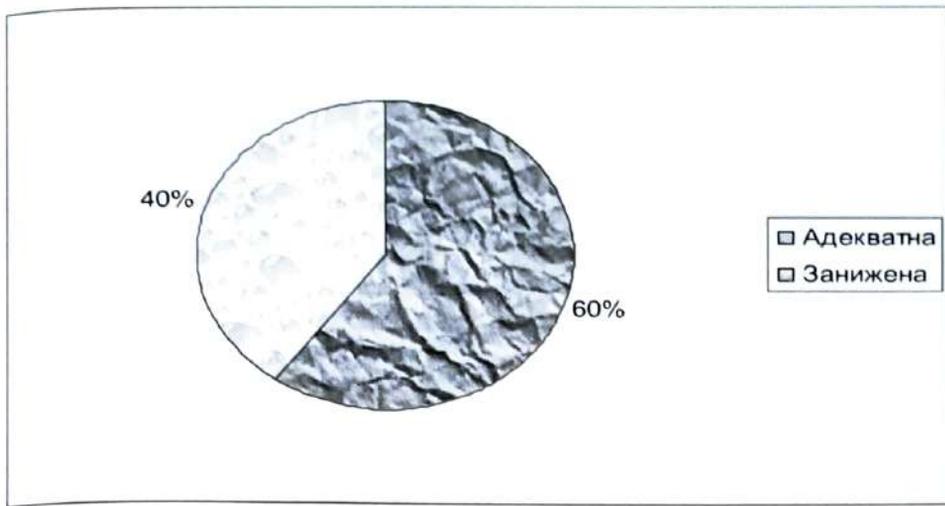

Рис. 2.23 Результати тесту «На виявленні рівня самооцінки» для жінок

Висновки до Розділу II

В ході емпіричного дослідження було виявлено: чи ревнива людина, наскільки ревнива, виявлення самооцінки, діагностика самооцінки та рівня тривожності, також виявлення п'яти незалежних змінних (нейротизм, екстраверсія, відкритість досвіду, співробітництво, сумлінність), оцінки розвитку особистісних якостей складаючих з 16 факторів.

В результаті ми виявили, що юнакам та дівчатам притаманні такі особистісні якості як: пасивність, підпорядкованість, замкнутість, уникнення вражень та уникнення почуття провини, байдужість, суперництво, підозрілість, нерозуміння та самоповага, відсутність акуратності, відсутність наполегливості, безвідповідальність, імпульсивність (відсутність самоконтролю) та безтурботність, тривожність, напруга, депресивність, самокритика та емоційна лабільність, відсутність артистичності та нечутливість.

Також було виявлено, що у 18 (60%) хлопців і 19 (64%) дівчат занижена самооцінка. Тобто вони незадоволені собою, їх мучать сумніви і

незадоволеність своїм інтелектом, здібностями, досягненнями, своєю зовнішністю, віком та ін.

Особистісна тривожність як у хлопців так і у дівчат показала високий показник, а по ситуативній тривожності високий показник був лише у дівчат.

Аналізуючи тест « Наскільки Ви ревниві» та тест « Чи ревниві Ви?». Було виявлено, що 18 хлопців (60%) та 22 дівчини (74%) дуже ревниві.

Одже, можна стверджувати, що люди з такими особистісними якостями, як замкнутість, суперництво, підозрілість, імпульсивність, тривожність, агресивність, нестриманість, емоційна нестійкість, напруженість, занижена самооцінка мають тенденцію до прояву високого рівня ревнощів.

Інтерпритуючи результати чоловіків та жінок, було виявлено, що більшість людей загалом задоволені тим, що є, і можуть домогтися того, що їм здається важливим. Це соціально контактні люди, вони успішно встановлюють і підтримують міжособистісні зв'язки. Це люди незалежні, відважні, різкі особистості. Виявляють значну ініціативу. Їм притаманна : активність, домінування, товариськість, теплота, співробітництво, довіра, повага інших, розуміння, відповідальність, самоконтроль поведінки, розслабленість, емоційна комфортність, самодостатність та емоційна стабільність.

Нами було також виявлено, що у семи (70%) чоловіків і шести (60%) жінок адекватна самооцінка. Тобто ці люди живуть у злагоді з собою, знають себе і можуть собі довіряти. У них нормальна здорова самооцінка, вони вміють бути для себе підтримкою і джерелом сили і, що найголовніше, не за рахунок інших. Особистісна та ситуативна тривожність у чоловіків показала середній результат. У жінок: особистісна тривожність знаходиться у середньому діапазоні, а ситуативна у високому.

Одже, ми дійшли такого висновку, що люди у яких яскраво виражені такі особистісні якості як товариськість, довіра, самоконтроль поведінки,

емоційна стабільність, стійкість, спокійність, емоційна комфортність та адекватна самооцінка, менше схильні до прояву ревнощів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Проаналізувавши психологічну літературу з питання ревнощів ми можемо сказати, що почуття ревнощів є досить багатоликим проявом у системі внутрішнього стану людини. Здавна воно було предметом дослідження багатьох вчених. Аналіз ревнощів проводився в руслі двох концептуальних напрямів. Ми дізналися, що прихильники одного з них розглядали дане явище як порок або, принаймні, як безперечний моральний недолік. В основі ревнощів вбачали гордість, марнославство, самолюбство, п.ідозрілість, недовіру, помисливість - все, що завгодно, але тільки не яку-небудь моральну перевагу. Прихильники другого напряму намагалися зняти з ревнощів тяжіє над нею момент засудження, підкреслюючи неприпустимість змішування її з неналежним формами прояву цього почуття.

Основоположні уявлення про ревнощі формуються вже в період античності. Сократ вбачає в ревнощах складне й суперечливе душевне почуття, «суміш страждання і задоволення» [149, с, 54]. На цю неустралиму двоїстість, амбівалентність ревнощів, її генетичний зв'язок як зі злом, так і з благом надалі вказували також Платон і Арістотель.

2. Було виявлено, що роль ревнощів у соціальних відносинах не може бути визначена однозначно. З одного боку, вона цінна і корисна, оскільки стимулює людську активність, старанність у досягненні поставленої мети. Але з іншого боку, ревнощі, виявляється зовні, може породжувати серйозні соціальні конфлікти і навіть призводити до скоєння злочинів

Нами було визначено, що приводом для виникнення ревнощів зазвичай є зрада або нерозділене кохання. Породжується аналізоване почуття абсолютно певними рисами характеру людини (образливість, помисливість, вразливість, підвищена сугестивність, підозрілість, конфліктність, нестриманість, настороженість і ін.) Роль умов, що сприяють виникненню ревнощів, грають різноманітні чинники, серед яких найбільш важливі: прояв зневаги у взаєминах, постійне вихваляння сторонніх осіб, тимчасова розлука,

сексуальна дисгармонія, виховання в дусі недовіри до представників протилежної статі, власні враження від фактів невірності батьків, друзів, невтішні минула репутація партнера та ін. Різко підвищує підозрілість, ускладнюючи відносини партнерів, і систематичне вживання алкоголю, наркотиків.

Виявлено, що існують декілька видів ревнощів: тиранічні, від ущемлення, звернені та приватні: а) Тиранічні ревнощі: Такі люди схильні пред'являти навколишнім дуже високі вимоги, виконати які буває вкрай важко або зовсім неможливо. До того ж їх непомірні вимоги ні в кого не викликають співчуття, тому що душевні властивості цих осіб не мають у своєму розпорядженні до них інших людей, а навпаки, сприяють виникненню конфліктів, ускладнення відносин у родині. б) Ревнощі від ущемлення: Є долею людей з тривожно-недовірливим характером, невпевнених у собі, легко впадають в смуток і розпач, що схильні перебільшувати неприємності і небезпеки. У багатьох з них всі ці властивості супроводжуються дуже низькою самооцінкою. Вважаючи себе людьми слабкими, нецікавими, вони вважають, що не має права розраховувати на добре ставлення оточуючих. в) Звернені ревнощі: Зазвичай звернені ревнощі виникають на місці згаслої любові або там, де її і зовсім не було, так як зберігається любов (навіть власницька) рідко поєднується з потребою різноманітності і мріями про інших партнерів. Цей тип ревнощів досить широко поширений. г) Приватні ревнощі: Приватні ревнощі зароджується під впливом життєвого досвіду. Якщо людина виховується в дусі недовіри до інших людей і йому поволі вселяють, що «всі жінки (усі чоловіки) однакові», то немає нічого дивного в тому, що він починає чекати підтвердження цієї думки і від свого партнера і відповідним чином до нього ставиться.

Ми дійшли такого висновку, що залежно від психологічного змісту, типу і інтенсивності переживання, виділяється кілька реакцій ревнощів.

Нормальні, непатологічні реакції вирізняються адекватністю ситуації, зрозумілі багатьом людям, підпорядковані суб'єктові, нерідко контрольовані

з його боку. Патологічні ревності мають такі характеристики: а) когнітивні реакції виражаються в прагненні аналізувати факт зради, шукати її причину, шукати винного (я - партнер - суперник) б) афективні реакції виражаються в емоційному переживанні зради. Найхарактерніші емоції - розпач, гнів, ненависть і презирство до себе й партнера, любов і надія в) поведінкові реакції постають, у вигляді боротьби або відмови. Гострі й глибокі реакції ревності є результатом повної несподіванки зради на тлі благополучного шлюбу.

3. Ми виявили, що ревності можуть бути у чоловіків, жінок і у дітей. Чоловічі ревності можна розподілити на групи: а) Чоловік-власник: ці люди бажають мати максимальну владу над своєю жінкою, чим менше у неї свободи, тим краще. Такі чоловіки часто невпевнені в собі, а тому намагаються максимально обмежити свободу коханої, щоб кількість суперників заздалегідь звести до нуля. б) Самовпевнений цінитель прекрасного: Це той чоловік, який хоче і вміє пишатися своєю жінкою. Він хоче, щоб всі бачили, яка гарна його дівчина, щоб заздрили йому. При цьому такий людина впевнена в собі, його не бентежать можливі конкуренти, тому що він вважає себе кращим. в) Байдужий чоловік: він просто майже не звертає уваги на свою жінку, тому й зрада для нього часто проходить непоміченою, навіть при явних ознаках. г) Чоловік - «за-вільну-любов»: це експериментатори в сексі, які шукають собі в пару таку ж невгамовну особу. Їх влаштовують зради, але вони хочуть все про них знати, при цьому самі змінюють на право і на ліво, після чого змушують жінку захоплюватися їх пригодами. Що стосується жіночих ревностей, то їх також можна розподілити за групами: ревності шпигунські, підозрілі, стовпові, ясновидиця, англійські, не до жінки

Дитячі ревності поділяються на дві групи:

1) Перші реакції ревностей спостерігаються вже в дев'ятимісячних дітей. Вони примітивні й стереотипні. Дитина кричить, плаче, сіпається, коли вона бачить, як мати підходить до іншої дитини, бере її на руки. У десять місяців,

бачачи, як мати кладе голову батькові на плече, намагається всунутися між ними. Потім у віці від 2,5-5 років ревності з'являються за наявності в дитини вже активної любові до батьків, яка виявляється «нерозділеною». Мати або батько не відповіли їй взаємністю, не поставилися до її почуття з бажаною увагою. Тобто дитина хоче, щоб вся увага приділялася тільки їй, і нікому іншому.

2) Якщо в родині більше ніж одна дитина, то випадки дитячого суперництва за увагу батьків - не рідкість. Причина тому - бажання кожної дитини постійно бути в центрі уваги батьків. Деякі діти більшою мірою схильні до цього почуття суперництва, інші - меншою. На одних воно впливає позитивно і допомагає розвиватися, на інших чинить негативний вплив, викликаючи в них почуття меншовартості, і розвиваючи низьку самооцінку.

4. У ході емпіричного дослідження з проблеми індивідуально-психологічних особливостей переживань ревності і аналізу отриманих даних, ми виявили, що юнакам та дівчатам притаманні такі особистісні якості як: пасивність, підпорядкованість, замкнутість, уникнення вражень та уникнення почуття провини, байдужість, суперництво, підозрілість, нерозуміння та самоповага, відсутність акуратності, відсутність наполегливості, безвідповідальність, імпульсивність (відсутність самоконтролю) та безтурботність, тривожність, напруга, депресивність, самокритика та емоційна лабільність, відсутність артистичності та нечутливість.

Також було виявлено, що у 60% хлопців і 64% дівчат занижена самооцінка. Тобто вони незадоволені собою, їх мучать сумніви і незадоволеність своїм інтелектом, здібностями, досягненнями, своєю зовнішністю, віком та ін. Особистісна тривожність як у хлопців так і у дівчат показала високий показник, а по ситуативній тривожності високий показник був лише у дівчат. Аналізуючи тест « Наскільки Ви ревниві» та тест « Чи ревниві Ви?». Було виявлено, що 60% хлопців та 74% дівчат дуже ревниві.

Інтерпритуючи результати чоловіків та жінок, було виявлено, що більшість людей загалом задоволені тим, що є, і можуть домогтися того, що їм здається важливим. Це соціально контактні люди, вони успішно встановлюють і підтримують міжособистісні зв'язки. Це люди незалежні, врівноважені, різкі особистості. Виявляють значну ініціативу. Їм притаманні: активність, домінування, товариськість, теплота, співробітництво, довіра, допомога інших, розуміння, відповідальність, самоконтроль поведінки, незалежність, емоційна комфортність, самодостатність та емоційна стабільність.

Нами було також виявлено, що у семи (70%) чоловіків і шести (60%) жінок адекватна самооцінка. Тобто ці люди живуть у злагоді з собою, знають себе і можуть собі довіряти. У них нормальна здорова самооцінка, вони зміють бути для себе підтримкою і джерелом сили і, що найголовніше, не за рахунок інших. Особистісна та ситуативна тривожність у чоловіків показала середній результат. У жінок: особистісна тривожність знаходиться у середньому діапазоні, а ситуативна у високому.

Одже, ми дійшли такого висновку, що люди у яких яскраво виражені такі особистісні якості як товариськість, довіра, самоконтроль поведінки, емоційна стабільність, стійкість, спокійність, емоційна комфортність та адекватна самооцінка, менше схильні до прояву ревнощів.

Ми можемо зробити висновок, що видвинута нами гіпотеза: люди з особистісними якостями, як замкнутість, суперництво, підозрілість, імпульсивність, тривожність, агресивність, нестриманість, емоційна нестійкість, занижена самооцінка мають тенденцію до прояву високого рівня ревнощів була підтверджена. Гіпотеза була підтверджена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Адлер А. Наука жить ; [Пер. с англ.]. – Київ : PortJ Royal, 1997. - 239 с.
2. Афоризми про ревності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://megasite.in.ua/112301-aforizmi-pro-revnoshhi.html>
3. Варій М. Загальна психологія: Навчальний посібник, 2-ге видан., випр. і доп. / М. Варій . – К.: «Центр учбової літератури», 2007. – 968с.
4. Вислови про ревності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aforyzmy.ru/vislovi-pro-revnoshhi/>
5. Демографічна ситуація в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2015/dem_sit_2014.pdf
6. Каминін М. І. Теоретичний аналіз феномену ревності з позицій сучасної психології / М. І. Каминін // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. – 2015. – №3. – С. 141-149.
7. Люшук А.С, Герасіна С.В. Патологічні ревності як ознака психологічного насильства індивіда. Кооперативні читання: 2020 рік : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. мол. уч., Переяслав : ДВНЗ ПХДПУ, 2020. С. 65-73
8. Макаров В.І. Психологічні аспекти ревності. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 5 (336), 2020 198. С. 196-205
8. Подоляк Л., Юрченко В. Загальна психологічна характеристика студентського віку [Електронний ресурс] / Л. Подоляк, В. Юрченко. – Режим доступу: 35
http://www.psyh.kiev.ua/Подоляк_Л.Г.,_Юрченко_В.І.Загальна_психологічна_характеристика_студентського_віку
9. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1970-1980.
10. Склярєнко О.М. Соціально-психологічні дослідження феномену ревності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:jroSeaKHTcJ:www.nbuu>

gov.ua/old_jrn/soc_gum/znpip/1/2012_33/Sklyar.pdf+&cd=6&hl=uk&ct=clnk&gl=ua

11.Словник української мови: в 11 томах. –Том 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/Revnoshhi>

12.Тофтул М. Сучасний словник з етики: Словник / М. Тофтул – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 416 с.

13. Що таке ревності: психологія, філософія, морфологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://orakul.pp.ua/564-scho-take-revnosch-psihologya-flosofya-morfologya.html>

14.Яковлева А. М., Афонська Т. М. Сучасний тлумачний словник української мови. – Харків: ТРОСІНГ ПЛЮС, 2007. – 672 с.

15.Басняк Т. А. Роман З. Ленца «Перебіжчик»: успіх після провалу або парадокс рецептивної трансгресії. Питання літературознавства: Науковий журнал. Чернівці: Рута, 2019. Вип. 99. С. 166–179. URL: [https://www.researchgate.net/publication/334553231_The_Novel_by_S_Lenz_Der_Uberlaufer_Success_After](https://www.researchgate.net/publication/334553231_The_Novel_by_S_Lenz_Der_Uberlaufer_Success_After_Failure_or_the_Paradox_of_Receptive_Transgression)

16.Failure_or_the_Paradox_of_Receptive_Transgression Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод.і допов) / Уклад. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

17.Ленц З. Суперниці /переклад Ролік А. Всесвіт. №9-10. 2016. С. 203–207.

18.Антонова З. О., Левицька Т. Л., Петяк О. В. Психологічні особливості прояву ревностей як феномену подружнього життя у студентських сім'ях. International Academy Journal Web of Scholar. №2 (1(31)). 2019. С 50–56. URL: https://doi.org/10.31435/rsglobal_wos/31012019/6320

19. Басняк Т. А. Пасіонарність малої прози: оповідання Зігфріда Ленца «Das serbische Mädchen». Питання літературознавства. Науковий збірник. Випуск 96. Чернівці, 2017. С. 55–70. URL: <http://pytlit.chnu.edu.ua/article/view/119590/114478>

20.Антонова З. О. Психологічні особливості прояву ревностей як феномену подружнього життя у студентських сім'ях / З. О. Антонова, Т. Л. Левицька,

- О. В. Петяк // International Academy Journal: Web of Scholar. 2019. № 1(31). Vol. 2. P. 50 – 56.
21. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. К.: МАУП, 2001 96 с. 5.
- Бончук Н. В. Психологічні аспекти толерантності старших підлітків. Молодий вчений. 2016. № 11. С. 361 – 367.
22. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної молоді сім'ї. Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. Луцьк, 2010. № 9. С.67- 85.
23. Бурлачук Л. Ф. Психологические особенности лиц, испытывающих затруднения при вступлении в брак (на материале службы знакомств). Психологический журнал. 1995. Т. 16. №3. С.137 – 145. 9
24. Волкова А. Н. Опыт исследования супружеской неверности. Вопросы психологии. 1989. № 2. С. 98 – 102
25. Губа Н. О. Теоретичний аналіз психологічних чинників, які впливають на формування толерантності / Н. О. Губа, Ж. Г. Гладких // Психологічні перспективи. 2018. Вип. 32. С. 97 – 108.
26. Вербець В. В. Соціологія: навч. посіб. К.: КОНДОР, 2009. 550 с.
27. Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2002. 186 с.
28. Дмитриенко А. К. Социально-психологические факторы стабильности брака в первые годы супружеской жизни: дис. ... канд. психол. наук. Киев, 1989. 177 с.
29. Залановська Л. І. Аналіз теоретико-методологічних підходів до проблеми толерантності як психологічного феномена. Теорія і практика сучасної психології. 2016. № 2. С. 9 – 15.
30. Кириченко Т. С. Місце і роль жінки у країнах ісламського світу. Право і безпека. 2010. № 5 (37). С. 263 – 266.
31. Кісарчук З. Г. Психологічна допомога сім'ї: навч. посіб. К.: Главник, 2006.

32. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків: дис. ... канд. психол. наук. К., 2010.
33. Король Л. Д. Психологічні основи та підходи до визначення змістової сутності феномену «толерантність». URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v10/i23/29.pdf>
34. Кошонько Г. Соціально-психологічні особливості сучасної сім'ї. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2009. Вип. 16 – 17. С. 53 – 55.
35. Кузікова С. Б. Толерантність до невизначеності: теоретико-емпіричні розвідки. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». 2018. 1(3), С.67-72. 15.Кучманич І.М. Психологія сім'ї : навчально-методичний посібник. Миколаїв, 2018. 174 с
36. Ліпич Л. Сім'я та сімейні цінності в умовах трансформації традиційних соціальних інститутів. Релігійна свобода. 2018. № 21. С. 14 – 27.
37. Матієнко О. С. Толерантність: введення в проблему. Вінниця, 2006. 40 с.
38. Мачушник О. Л. Гендерна диференціація ревностів як особливого виду емотивного зв'язку. Дослідження психологічних явищ: психологічний пошук магістрантів: збірник наукових праць / За ред. О. Л. Мачушник. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2018. С. 30 – 35.
39. Мушкевич М. І. Психологія молодої сім'ї : монографія / М. І. Мушкевич, Р. П. Федоренко, Т. І. Дучимінська, Л. І. Магдисюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 235 с.
40. Петяк О. В. Дослідження особливостей взаємозв'язку ревностів та агресії у шлюбних партнерів. Теорія і практика сучасної психології : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. 2019. № 3. Т. 1. С. 148 – 152. 21. Петяк О. В. Психологічні особливості дефініції ревностів та їх корекція у шлюбних партнерів : дис. ... д-ра філософії : 053. Хмельницький : ХНУ, 2020. 263 с.
41. Петяк О. В., Комар Т. В. Методи психологічної діагностики проявів почуття ревностів у шлюбних партнерів. Актуальні проблеми 2 психології:

Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. Загальна психологія. Історія психології. Етнічна психологія. Київ; Ніжин: ПП Лисенко. 2020. 9 (13). С. 311 – 329.

42. Поліщук В. М. Психологія сім'ї. Суми: Університетська книга, 2008. 239 с.

43. Помиткіна Л.В., Злагодох В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: НАУ-друк, 2010. 270 с.

44. Потапчук Є. М. Особливості психологічного консультування ревнивців/ Є. М. Потапчук, Н. Д. Потапчук// Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2015. Вип. 2. С. 233 – 239.

45. Простомолотова А. І. Ревнощі як психологічний і психопатологічний феномен. Jealousy as a psychological and psychopathological phenomenon : дипломна робота спеціаліста. Одеса, 2017. 76 с

46. Прохорова О. Г. Основы психологии семьи и семейного консультирования: учебно-методическое пособие по курсу / Под общ. ред. В. С. Торехтий. Москва, 2005. 398 с.

47. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі : навчально-наочний підручник / за заг. ред. О. М. Цільмак. Київ : Ліра-К, 2020. 266 с.

48. Психологія сім'ї: навчально-методичний посібник з дисципліни для студентів денної та заочної форми навчання ступеню «Бакалавр» спеціальності 6.030103 «Практична психологія»/ Уклад. М. О. Марценюк. Мукачево : МДУ, 2017. 76 с.

49. Психологія толерантності особистості (на матеріалі дослідження студентів): монографія / В. М. Павленко, М. М. Мельничук; авт. післямови проф. В. Ф. Моргун. Полтава: ФОП Мирон І. А., 2014. 244 с.

50. Снігурова І. Психологічна структура толерантності особистості: педагогічний аспект. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та

- перспективи: зб. наук. пр. Київ; Львів; Бережани; Гомель, 2019. Вип. 4. Т. 1. С. 87 – 92.
- 51.Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч.посіб. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.
- 52.Терещенко К.В. Толерантність як чинник розвитку організаційної культури закладів освіти. Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / ред. кол. : С.Д. Максименко. К., Алчевськ : ЛАДО, 2013. Вип. 39. С. 16 – 18.
- 53.Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 362 с.
- 54.Шиделко А. В. Етика і психологія сімейного життя: навчальнометодичний посібник (для ПТНЗ). Львів, 2009. 132 с
- 55.4 види ревнощів: Користь чи шкода для відносин? Бджола : веб-сайт. URL : <https://bdzhola.com/news/4-vidi-revnoschiv-korist-chi-shkoda-dlja-vidnosin> (дата звернення : 13.03.2021)
56. Федоренко Р. П. Психологічний практикум з консультування: зміст, прийоми, технології: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк: СЛУ ім. Лесі Українки, 2012. 200 с.
57. Федоренко Р. П. Психологія молодшої сім'ї та сімейна криза: монографія. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 168 с. 84
- 58 Фурман А.В. Психокультура української ментальності. Тернопіль: Економічна думка, 2002. 132 с.
- 59.Фурман А.В., Надвигина Т.Л. Основи гендерної рівності. Гендерний розвиток у суспільстві (Конспекти лекцій). К.: ПЦ «Фоліант», 2004. С. 7–46.
- 60.Холмогорова А. Б. Сімейні фактори депресії. Питання психології. 2005. № 6. С. 63–71
- 61.Gibbs P.A. The Institutionalisation of premarital cohabitation: Estimates from marriage license applications, 1970 and 1980. Journal of Marriage and the Family, vol. 48, p.423-434, May. 1986.

62. Glick P.C. Marriage, divorce, and living arrangements: Prospective Changes. *Journal of Family Issues*, vol. 5. March, 1984. p.9-11.
63. Istvan J., Griffitt W. Effects of sexual experience on dating desirability and marriage desirability. *Journal of Marriage and the Family*, vol. 42, p.377-3 85. 1980.
- 64.. Magar E.M. *Adultery and Its Compatibility with Marriage*. Monona, WI: Nefertiti Publishers, 1982.
- 65.Rice D.G. *Dual-carriear marriage. Conflict and treatment*. New York: The Free Press, 1979.
66. Waller W. *The old love and the new: Divorce and readjustment*. - Car-bondale, 1978. 372p.
- 67.Bereavement : Reactions, Consequences, and Care. Osterweis M, Solomon F, Green M, editors. Washington (DC): National Academies Press (US); 1984. URL: <https:// www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK217849/> (Дата доступу 02.05.2019)
- 68.Coping with grief and loss / Composed by A. Reith. URL: <http://www.csustan.edu/counseling/ griefflosshandout.html> 14.Littlewood J. *Aspects of Grief : Bereavement in Adult Life*. Tavistock / Routeledge, London ; New-York 2015. 191 p.
- 69..Snaman J.M., Kaye E.C., Torres C., Gibson D., Baker J.N. *Parental Grief Following the Death of a Child from Cancer : The Ongoing Odyssey Pediatric Blood & Cancer*. 2016. Vol 63. Is. 9.